

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Jana Mazalová

Ochrana zdroje a obsahu informací v právu a praxi České republiky

Diplomová práce

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma ochrany zdroje a obsahu informací v právu a praxi České republiky vypracovala samostatně a citovala všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

Jana Mazalová

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
1. Úvod	6
2. Média, novináři a jejich zdroje	8
2. 1. Média a jejich postavení ve společnosti	8
2. 2. Zákonné zakotvení práva utajit zdroj informací v právním řádu ČR	10
2. 3. Původ ochrany zdroje a obsahu informací a jeho význam	11
2. 4. Komu svědčí právo	12
2. 4. 1. Kdo je ještě novinář	14
2. 4. 2. Právo nebo povinnost utajit zdroj informací	15
2. 5. Závěr	16
3. Specifika ochrany zdroje v různých typech řízení	18
3. 1. Civilní soudní řízení	18
3. 2. Správní řízení	20
3. 2. 1. Řízení před správním orgánem	20
3. 2. 2. Řízení před správním soudem	20
3. 3. Trestní řízení	21
3. 3. 1. Novinář jako podezřelý či obviněný	21
3. 3. 2. Jiné postavení novináře, vydavatele a provozovatele v trestním řízení	23
3. 4. Rozhodování Ústavního soudu	24
3. 5. Závěr	25
4. Data pro praktickou část práce	27
4. 1. Metoda získávání dat	27
4. 2. Získaná data	28
4. 2. 1. Odpovědi na žádosti o informace adresované soudům	29
4. 2. 2. Odpovědi na žádosti o informace adresované státním zastupitelstvím	30
4. 2. 3. Odpověď na žádost o informace adresovanou Policií České republiky	31
4. 3. Závěr	32
5. Ochrana zdroje a obsahu informací před orgány veřejné moci	34
5. 1. Případ Šmok	34
5. 2. Zásah v budově České televize	36
5. 3. Odposlech Janka Kroupy	39
5. 4. Únik informací v průběhu trestního řízení	40
5. 5. Kauza Savoy	42

5. 6. Kauza Olovo.....	43
5. 7. Závěr.....	44
6. Závěr.....	46
Zdroje.....	49
Shrnutí - Summary.....	53
Klíčová slova – Key words.....	55

Seznam použitých zkratk

Úmluva - Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

Tiskový zákon – Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění pozdějších předpisů.

ZRTV - Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Trestní zákoník - zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Trestní řád - zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

Goodwin v. UK - Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Goodwin v. Spojené království Velké Británie a Severního Irsku z 27. 3. 1996, stížnost č. 17488/90

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

Listina - Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

1. Úvod

Právní řád České republiky zaručuje každému svobodu projevu a právo na informace.¹ Toto právo je v mnoha ohledech limitováno v souladu s ústavním pořádkem. Omezením svobody projevu je i povinnost svědčit či povinnost oznámit spáchání trestného činu, neboť mimo zjevný pozitivní aspekt má svoboda projevu také „aspekt negativní, tzn., že jejího nositele nelze k projevu v jakékoli formě nutit“². Ve vztahu ke svobodě projevu se ze skupiny „všech“ vyděluje kategorie osob, kterým zákon přiznává zvláštní oprávnění - právo utajit zdroj a obsah informací, kterého mohou využít osoby, jež se podílely na získávání nebo zpracování informací pro uveřejnění nebo informací uveřejněných v periodickém tisku³, totéž platí pro rozhlasové a televizní vysílání⁴. Michal Bartoň v této souvislosti mluví o „nadprávech žurnalistů“.⁵

Přijmeme-li myšlenku, že právo na informace zahrnuje i právo mlčet⁶, pak se právo na informace rozšiřuje ve prospěch novinářů, ačkoli svoboda projevu je Listinou zaručena každému. Od svého zavedení do českého právního řádu pronásleduje právo na ochranu zdroje a obsahu informací kritika z odborných řad. Strach ze zneužití je jistě oprávněný. Odkaz na etické kodexy, které mají držet novináře – „hlídací psy demokracie“, aby se neutrhli ze řetězu, není dostatečný k upokojení pochybností. Je proto na místě zjistit, zda je v praxi zneužíván. Vycházím z předpokladu, že právě hraniční případy, kdy může docházet ke zneužití oprávnění žurnalistů, budou předmětem řízení před orgány veřejné moci.

Pro zasazení do kontextu je třeba hned na začátku ozřejmit obsah a smysl institutu ochrany zdroje a obsahu informací a hledat vymezení pojmů jako je „novinář“ či „médiá“. Součástí této části práce je také snaha zjistit, které osoby skutečně mohou před orgány veřejné moci chránit zdroj a obsah informací v souvislosti s publikací informací na internetu. Hlavní ambicí této práce je ale zjistit, zda skutečně své „nadprávo“ žurnalisté využívají, pokud ano, v jakých typech případů se tak děje a zda v souladu s etickými kodexy.

Předpokládám, že dopady ochrany zdroje a obsahu informací jsou různé v jednotlivých typech řízení před orgány veřejné moci, je proto na místě se zabývat i zvláštním charakterem řízení civilního, trestního a správního. Typické znaky jednotlivých řízení pravděpodobně ovlivní jednak typické postavení novináře před tímto orgánem, ale hlavně četnost rozhodnutí učiněných v daných

¹ Listina, čl. 17.

² FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. vydání. Brno: Václav Klemm, 2011, s. 95

³ Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění pozdějších předpisů. § 16 odst. 1.

⁴ Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. § 41 odst. 1.

⁵ BARTOŇ, Michal. Implikuje svoboda projevu „nadpráva“ žurnalistů? *Iuridica*, 2000, roč. 2, č. 1, s. 11 – 18.

⁶ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1099.

typech řízení. Předpokládám, že v civilním řízení bude novinář častěji přímým účastníkem, nejpravděpodobněji žalovaným, zatímco v trestních řízeních bude vystupovat spíše jako svědek. Očekávám, že nejčetnější bude rozhodování v rámci trestního řízení, kde bude také na novináře vytvářen větší nátlak, aby zdroj informací odhalil.

Vycházím z předpokladu, že kromě mediálně známých kauz, kterými míním případ dokumentaristy M. Šmoka, který řešil Ústavní soud, případ Sabiny Slonkové v kauze Olovo a zásah Vojenské policie v budově České televize, je řada dalších, které unikly pozornosti. Praktická část práce se zaměří na hledání těchto řízení a rozhodnutí, abych mohla ověřit, zda čeští žurnalisté skutečně práva na utajení zdroje a obsahu informací využívají a jakým způsobem se promítá do práva na ochranu zdroje a obsahu informací rozdílný charakter trestního a civilního řízení. Materiálem k praktické části práce budou podklady získané od orgánů veřejné moci, popř. samotných novinářů.

Účelem práce je tedy ověřit tyto předpoklady:

- Existuje řada případů využití institutu ochrany zdroje a obsahu informací, které unikly pozornosti veřejnosti.
- Práva na ochranu zdroje a obsahu informací je pro jeho širokou koncepci nadužíváno.
- Orgány veřejné moci řeší také případy, kdy osoby zneužívají právo na utajení zdroje a obsahu informací.
- Trestní kauzy, kde orgány veřejné moci proti novináři činí opatření, neboť odmítá prozradit zdroj a obsah informací, jsou ččetnější než civilní.

2. Média, novináři a jejich zdroje

Hned na začátku je třeba si ujasnit význam používaných pojmů. Co jsou to média a jak souvisí s tématem této práce? Jak jsou právně regulována? Co je to ochrana zdroje a obsahu informací a kde ji v právním řádu České republiky najdeme zakotvenou? Komu z něj plynou práva a povinnosti? Není možné podat vyčerpávající odpovědi na tyto otázky, a proto podrobněji rozvedu jen témata, která jsou potřebná pro pochopení následujícího textu.

2. 1. Média a jejich postavení ve společnosti

S pojmy média, masová média, masmédia nebo hromadné (masové) sdělovací prostředky vzniká problém při hledání definice, neboť české právo pojmy užívá, ale nedefinuje. Podle Všeobecné encyklopedie v osmi svazcích je médium „prostředek komunikace mezi lidmi“⁷. Tatož encyklopedie definuje pojem „masmédiu“ jako „prostředky masové komunikace. Přenášejí sdělení anonymní mase příjemců ve vysokém počtu identických kopií...“⁸ Monografie Dějiny českých médií vymezuje masová média charakteristickými rysy: potenciální dostupnost neomezenému množství uživatelů a reálné užívání velkým počtem příjemců, technické, organizační a distribuční zázemí, obecně srozumitelný obsah a průběžnost nebo pravidelnost obměňování obsahu. Z pohledu formy jde o tištěná média, rozhlasové a televizní vysílání (vysílací média) a veřejně dostupná sdělení v prostředí internetu.⁹

Pro účely této práce není důležité rozlišovat mezi pojmy média, masmédia či hromadné sdělovací prostředky. Ačkoli se obsah těchto pojmů zcela neshoduje, v textu se objevují jako synonyma. Obsahově odpovídá použití těchto pojmů významu slova „masmédia“. Zatímco periodický tisk je upraven tiskovým zákonem a vysílací média upravuje ZRTV, prostředí internetu je nejhůře uchopitelné. Mediální činnost na internetu okrajově upravuje zákon o některých službách informační společnosti¹⁰. Jedná se však o kusou úpravu, která neodpovídá na žádnou z otázek, která v této práci padne.

Pojem médií lze uchopit i bez definic pomocí jednoduchých zkratk, které se v souvislosti s nimi vžily - hlídací pes demokracie nebo čtvrtá moc ve státě. Tato označení odrážejí roli, kterou v dnešní společnosti mají zastávat. Mohou vnuknout otázku, proč postavení médií není zakotveno na ústavněprávní úrovni. V dnešní společnosti orientované na informace by demokratický stát bez

⁷ Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 5, M – O. 1. vydání. Praha: Diderot, 1999, s. 118.

⁸ Tamtéž, s. 94.

⁹ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPOVÁ, Barbora. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, s. 15 – 16.

¹⁰ Zákon č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a o změně některých zákonů (zákon o některých službách informační společnosti), ve znění pozdějších předpisů.

fungujících médií byl něčím nemyslitelným. Kontrolní funkce médií je nepostradatelnou brzdou zneužití veřejné moci. Média umožňují každému z občanů odpovědně využívat svá politická práva - vždyť bez dostatečných informací by samotné volební právo ztrácelo svůj smysl. Jednotlivec by musel vynaložit neúměrné úsilí, aby se mohl odpovědně rozhodnout pro některého z kandidátů. Jsou to média, kdo má moc otevřít debatu o určitých tématech a tak vlastně určit, nad čím lidé budou přemýšlet a co budou považovat za důležité.

Jak je to s mocí, o které se ve vžitých souslovích smluví? Jan Jiráček trefně podotýká, že je třeba odlišovat moc od vlivu. Zatímco výkon moci s sebou nese také možnost donucení, u vlivu donucení absentuje.¹¹ Ladislav Jakl považuje vliv pouze za jeden z (nezbytných) faktorů moci.¹² Média tedy nevykonávají veřejnou moc, pouze neformálně uplatňují svůj vliv. Rozlišení mezi termíny moc a vliv se může zdát jen jako zbytečná hra se slovy, má ale praktické důsledky. Zkušenost s nedemokratickými režimy nás vede k poznání, že pro fungující demokracii jsou svobodné sdělovací prostředky nezbytné. Jejich úkolem přitom není pouze informovat o aktualitách, místním i světovém dělní, ale poskytovat prostor pro tvorbu a tříbení názorů. Novináři často provokují, šokují, znevažují a balancují na hraně zákona či dobrého vkusu. Ačkoli ústavní pořádek České republiky stejně jako ústavy jiných států o médiích nemluví, neznamená to, že s jejich existencí nepočítají. Nejde o orgány státu, a to médiím dává mnohem větší prostor pro nezodpovědnost a nabízí širokou volbu prostředků, které by ke své práci orgán veřejné moci využít nemohl. Pomineme-li akcent na nezávislost a nestrannost, jejich oprávnění by se zúžila pouze na to, co jim zákon výslovně umožní, nikoli na to, co zákon nezakazuje.¹³ Akceschopnost sdělovacích prostředků by klesala úměrně s rostoucí byrokracií.

Média tedy fungují jako prostředek kontroly veřejné moci a současně jako podmínka odpovědného výkonu politických práv, ale nemají pro takovou úlohu ústavou propůjčené nástroje. K plnění úkolů médiím ústavní pořádek nedává žádné zvláštní oprávnění, nestaví je do nijak zvýhodněné pozice a nedává ani návod, jak správně svou úlohu plnit. Výjimkou je právě ochrana zdroje a obsahu informací. Je to zvláštní oprávnění, které může využít jen skupina osob, a které souvisí výhradně se zveřejňováním informací v médiích. V minulosti měli žurnalisté výsadní postavení také v oblasti žádostí o informace a přístupu k nim.¹⁴ Dnes se jejich postavení ve vztahu

¹¹ JIRÁK, Jan. Média a moc. In BEZDÍČEK, Viktor, ŽANTOVSKÝ, Petr (ed). *MÉDLA a MOC*. Praha: Votobia, 2000, s. 52 – 57.

¹² JAKL, Ladislav. Jak chutná vliv. In BEZDÍČEK, Viktor, ŽANTOVSKÝ, Petr (ed). *MÉDLA a MOC*. Praha: Votobia, 2000, s. 45 - 46.

¹³ Viz. čl. 2 odst. 2, 3 Listiny základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, čl. 2 odst. 3, 4.

¹⁴ Viz. zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích, ve znění pozdějších předpisů, § 13.

ke všem ostatním fyzickým či právnickým osobám zrovnoprávnilo a možnost žádat o informace podle zákona o svobodném přístupu k informacím¹⁵ má stejně novinář jako kdokoli jiný.

2. 2. Zákonné zakotvení práva utajit zdroj informací v právním řádu ČR

Ochranu zdroje a obsahu informací dnes chápeme jako právo odvozené od svobody projevu, jak je zakotvena v čl. 17 Listiny mezi politickými právy. Institut ochrany zdroje a obsahu informací přitom z tohoto ustanovení nelze vyčíst. Jakým způsobem se ochrana zdroje a obsahu informací dobrala ústavní ochrany, bude předmětem zkoumání později.

V roce 2000 byl přijat tiskový zákon, kterým se novelizovalo také znění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů. V roce 2001 byl přijat ZRTV, který zrušil zákon č. 468/1991 Sb. Všechny vyjmenované zákony zahrnují ustanovení nadepsané „Ochrana zdroje a obsahu informací“, konkrétně jde o ustanovení § 16 tiskového zákona, § 5g zákona č. 468/1991 Sb. a § 41 ZRTV. Ustanovení v jednotlivých zákonech jsou totožná kromě pojmů, které se nutně musí lišit ve vztahu k tisku a rozhlasovému a televiznímu vysílání. V tiskovém zákoně přebývající odstavec čtvrtý obsahující výjimku vztahující se ke správci daně je pouhou formalitou, nikoli odlišností obsahu ustanovení, a nemusíme mu věnovat pozornost, neboť „[t]oto ustanovení je v tiskovém zákoně opět spíše z pilnosti, protože nic z toho, co je v tomto právním předpisu upraveno, nelze považovat za nějakou změnu daňových předpisů ve vztahu k vydavatelům periodických tiskovin.“¹⁶

V čem tedy spočívá princip institutu? Na jedné straně stojí osoby, které se podílely na získávání nebo zpracování informací pro uveřejnění nebo uveřejněných v médiích. Ty mohou odepřít poskytnutí informace o původu či obsahu informací získaných nebo zpracovaných pro uveřejnění v médiích, popř. podle druhého odstavce citovaných ustanovení odepřít předložení nebo vydání věci. Na druhé straně stojí soud, orgán veřejné správy nebo jiný státní orgán, vůči němuž má žurnalista, vydavatel nebo provozovatel povinnost podat výpověď o původu nebo obsahu informací získaných nebo zpracovaných pro uveřejnění v médiích, popřípadě může mít povinnost vydat nebo předložit věc podle odstavce druhého. Ochrana zdroje a obsahu informací je koncipována jako výjimka z obecné povinnosti vypovídat před státními orgány a ediční povinnosti, tedy povinnosti předložit nebo vydat věc podstatnou pro řízení před vyjmenovanými orgány.

Nemusí jít pouze o informace již uveřejněné v médiích, ale i o ty, které se pro zveřejnění zpracovávají nebo chystají. Zohledňuje se tak skutečnost, že tyto případy jsou zpravidla

¹⁵ Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶ SOKOL, Tomáš. *Tisk a právo: tiskový zákon s komentářem*. 1. vydání. Praha: Orac, 2001, s. 98.

komplikované a informace je třeba před uveřejněním ověřit. K tomu jsou žurnalisté motivováni nejen žurnalistickou etikou, ale také odpovědností vydavatele a provozovatele za informace uveřejněné v médiích.¹⁷ Možnost odmítnout vydat nebo předložit věc znemožňuje státním orgánům obcházení institutu ochrany zdroje a obsahu informací tím, že by akceptovaly právo novináře odmítnout výpověď, ale současně by mu uložily povinnost vydat dokumenty, ze kterých totožnost informátora plyne.

Hranice ochrany zdroje a obsahu informací vymezují třetí odstavce citovaných ustanovení. Zvláštním právním předpisem je míněn trestní zákoník. Jde o případy, kdy novinář nezveřejněním může spáchat některý z vyjmenovaných trestných činů, z nichž nejvíce diskutabilní je trestný čin nadřování zakotvený v ustanovení § 366 trestního zákoníku. Dalšími dvěma jsou nepřekážení trestného činu podle ustanovení § 367 trestního zákoníku a neoznámení trestného činu podle § 368 trestního zákoníku. Oba posledně jmenované trestné činy lze spáchat pouze ve vztahu k vyjmenovaným trestným činům s vysokou společenskou nebezpečností. K tomuto tématu se vrátím v kapitole zabývající se specifiky ochrany zdroje informací v trestním řízení.

2. 3. Původ ochrany zdroje a obsahu informací a jeho význam

V Evropě najdeme několik států, kde právo utajit zdroj informací zakotvuje již základní zákon země na ústavní úrovni, jako například Portugalsko nebo Španělsko.¹⁸ Český zákonodárce se touto cestou nevydal a ochranu zdroje a obsahu informací zanesl do běžného zákona. Objevily se tak otázky, zda je možné chápat právo novináře utajit zdroj nebo obsah informací jako jeho právo plynoucí z ústavně zakotvené svobody projevu tak, jako ESLP odvozuje toto právo z čl. 10 Úmluvy. Prvním a dodnes bohatě citovaným rozhodnutím byl případ *Goodwin v. UK*.

Tento institut se objevil v českém právním řádu v roce 2000 s účinností nového tiskového zákona. Znění ustanovení § 16 tiskového zákona se přeneslo také do ZRTV. Dobrý úmysl zákonodárce ale vzbudil oprávněné obavy, neboť právo na ochranu zdroje a obsahu informací vložené do českého právního řádu nemělo stejný dopad jako právo vyplývající čl. 10 Úmluvy, jak ho ESLP dovodil v rozhodnutí *Goodwin v. UK*. Rozdíl je v možnosti vyvažování zájmů, které jde ruku v ruce s institutem utajení zdroje informací jako součástí svobody projevu. Pouhým zakotvením v zákoně institut ochrany zdroje a obsahu informací, „je dána a priori přednost svobodě slova, aniž by se v konkrétním případě zvažovala intenzita proti sobě stojících zájmů“¹⁹.

¹⁷ Viz. ustanovení § 4 tiskového zákona a ustanovení § 32 odst. 1 písm. a) ZRTV.

¹⁸ MORAVEC, Ondřej. Redakční tajemství v České republice perspektivou judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*, 2006, roč. XV, č. 3, s. 22 – 27.

¹⁹ BARTOŇ, Michal. Implikuje svoboda projevu „nadpráva“ žurnalistů? *Iuridica*, 2000, roč. 2, č. 1, s. 11 – 18.

Situace se pohnula dopředu společně s rozhodnutím Ústavního soudu z roku 2005, když se ujmul případu dokumentaristy Martina Šmoka, kterému za utajení zdroje informací orgány činné v trestním řízení udělily pokutu. Ústavní soud označil právo na utajení zdroje a obsahu informací za derivát svobody projevu.²⁰ Ochrana zdroje a obsahu informací tedy dostala ústavní rámec. Proti sobě stojící principy, z nichž jedním je ochrana zdroje informací, je možné vyvažovat, jak je to typické pro ústavněprávně zakotvené principy.

2. 4. Komu svědčí právo

Tiskový zákon i ZRTV vymezuje osoby, které mají právo utajit zdroj a obsah informací, velmi široce. Zákonodárce nepoužil slova „novinář“, „žurnalista“, „vydavatel“, „provozovatel“, ani „redaktor“. Jde o *fyzické nebo právnické osoby, které se podílely na získávání nebo zpracování informací pro uveřejnění nebo uveřejněných...* T. Sokol předpokládal v roce 2001, že bude třeba novelizace, neboť neurčitá definice osob, které mohou práva na utajení zdroje využít, ve spojení s tím, že není třeba dokazovat, že v daném případě jde o informace pro uveřejnění nebo uveřejněné v médiích, povede k tomu, že se ochrana zdroje a obsahu informací stane univerzálním důvodem pro odeprání výpovědi před orgány veřejné moci, aniž by bylo možné oprávněnost odmítnutí výpovědi jakkoli ověřit.²¹ V návaznosti na nemožnost ústavního vyvažování protichůdných zájmů k podobným obavám došel i Michal Bartoň.²²

Důvodová zpráva k tiskovému zákonu vysvětluje, že nemá jít pouze o „redaktory zaměstnané v pracovním poměru, ale i o novináře „na volné noze“, kteří do tisku přispívají např. na základě smlouvy o dílo.“²³ Lze dovodit, že zákonodárci při schvalování zákona přemýšleli o osobách oprávněných odeprít výpověď jako o novinářích. Současně se důvodová zpráva hlásí k judikatuře ESLP jako k inspiračnímu zdroji. ESLP přitom přiznává právo na ochranu zdroje informací jen novinářům. Rada Evropy také zpracovala Doporučení 7 (2000), jež zřejmě také bylo inspiračním zdrojem české právní úpravy, a i zde se mluví o nositelích práva na utajení zdroje informací jako o novinářích.²⁴

Účelem institutu je dát novinářům možnost zpravovat společnost o věcech veřejného zájmu, které by informovaná osoba sama nezveřejnila. Z toho důvodu si zvolila pozici tajného zdroje, jehož identitu může v konkrétním případě znát různý okruh lidí - alespoň jeden novinář, může to

²⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 394/04 ze dne 27. 9. 2005

²¹ SOKOL: *Tisk a právo*, s. 94

²² BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde, 2002, s. 234

²³ Důvodová zpráva k zákonu č. 46/2000 Sb., o některých povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů

²⁴ Doporučení č. R (2000) 7 Výboru ministrů Rady Evropy o právech novináře nezveřejňovat informační zdroje [online]. Rada Evropy, 8. března 2000 [cit. 16. února 2016]. Dostupné z <<http://www.coe.int> >

být i vydavatel podle tiskového zákona či provozovatel podle zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání, skupina spolupracujících novinářů či celá redakce, která společně pracuje na daném tématu. Aby informátor mohl volněji mluvit, zákon umožňuje všem těmto osobám odepřít výpověď. V této části nevzniká příliš pochybností o tom, jak ustanovení zákona vyložit.

Potíže mohou zdánlivě nastat v případech publikace informací v internetovém prostředí. Jde v této souvislosti zejména o stále se rozšiřující paletu online deníků, týdeníků apod. Velká část z nich má svou tištěnou či vysílanou podobu, takže témata z internetového „tisku“ jsou obsažena i v klasickém tisku nebo vysílání. Vznikají ale informační servery, které svou zrcadlovou podobu podléhající tiskovému zákonu a ZRTV nemají, přesto plní stejnou funkci. Po obsahové stránce není mezi těmito formami informování žádný rozdíl, tiskový zákon ale na internet nepamatuje a ZRTV nepokrývá problematiku jako celek. Autorem přitom může být jak profesionální žurnalista, který pouze nedostal prostor pro zpracování tématu v tradičních médiích, tak osoba, která nemá s profesionální žurnalistikou nic společného, ale cítí se povolána informovat veřejnost. Mohou i v takových případech autoři odepřít výpověď o identitě zdroje informací? Jak uvádí kolektiv autorů knihy *Ochrana soukromí versus svoboda projevu médií*: „...v souvislosti s právem na svobodu projevu médií a internetem Výbor OSN zdůrazňuje, že je potřeba, aby státy podnikly všechny potřebné kroky k zachování nezávislosti nových médií“.²⁵ Tato nezávislost by přitom měla zahrnovat také právo utajit zdroj informací, i když informace byly uveřejněny na internetu.

Ani autoři rozsáhlé monografie zabývající se právem informačních systémů, ačkoli konstatovali, že internetová média splní většinu definičních znaků periodického tisku, se nepřiklání k aplikaci tiskového zákona v internetovém prostředí.²⁶ Zatímco Olga Pouperová v článku z roku 2006 zcela nevyklučuje možnost analogické aplikace tiskového zákona na internetová média²⁷, Ondřej Moravec oponuje a upozorňuje, že v souvislosti s ochranou zdroje a obsahu informací to ani není třeba, neboť plyne přímo z Listiny.²⁸

At' už je to s analogickou aplikací zákonů na internetové prostředí jak chce, Ondřej Moravec má pravdu, že ve vztahu k institutu ochrany zdroje a obsahu informací jde o debatu nepodstatnou, neboť konečného rozřešení problému internetové žurnalistiky ve vztahu k ochraně zdroje a obsahu informací jsme se dočkali ze strany Ústavního soudu. Jeho rozhodnutí v případě dokumentaristy Šmoka má dalekosáhlý význam, neboť díky němu institut ochrany zdroje přesáhl hranice tiskového zákona a ZRTV. Pokud právo na ochranu zdroje a obsahu informací plyne přímo

²⁵ KOVÁČOVÁ, Lucia, NECHVÁTALOVÁ, Lucie, VÝBORNÝ, Štěpán. *Ochrana soukromí versus svoboda projevu médií*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 73.

²⁶ SMEJKAL, Vladimír a kol. *Právo informačních a telekomunikačních systémů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 664.

²⁷ POUPEROVÁ, Olga. WWW stránky jako periodický tisk. *Správní právo*, 2006, roč. XXXIX, č. 5, s. 307 – 315.

²⁸ MORAVEC, Ondřej. Webové stránky nejsou tiskovinou. *Správní právo*, 2007, roč. XL, č. 3, s. 157 – 164.

z čl. 17 Listiny, který není třeba na základě čl. 41 odst. 1 Listiny konkretizovat zákonem, může novinář tajit zdroj informací, ať už publikoval na internetu, ve vysílacích médiích nebo v novinách.

Mohlo by se nyní zdát, že ochrany zdroje a obsahu informací se může domáhat každý, kdo využívá svobody projevu, neboť ve zmíněném nálezu Ústavní soud označil právo utajit zdroj a obsah informací za derivát svobody projevu. Takový výklad by ale byl v rozporu s účelem institutu, který je od počátku formulován jako výjimka z pravidla. Pokud bychom přiznali ochranu každému, kdo využívá svobody projevu, dříve nebo později bude moci každý odepřít výpověď z důvodu ochrany zdroje informací. Takto přitom nechápe institut ochrany zdroje ani ESLP. Byli to novináři, kdo se domohli před ESLP práva na ochranu zdroje a obsahu informací. I Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy k ochraně novinářského zdroje²⁹ vztahuje oprávnění k novináři. Nelze tedy vycházet z předpokladu, že každý, kdo využívá svobody projevu, je oprávněn nezveřejnit zdroj svých informací, oprávněnou osobou je vždy pouze novinář. Není však již rozhodné, jakou formu pro publikování informací zvolil.

2. 4. 1. Kdo je ještě novinář

Je tedy zřejmé, že práva nezveřejnit zdroj informací se může domáhat pouze novinář. Ani to ale nevede k vyjasnění situace, neboť definici novináře zákony neuvádí. V souvislosti s vysílacími médii a tiskem se můžeme přidržet zákonného vymezení osob, které jsou oprávněny utajit zdroj a obsah informací. Problém se ale vrací v souvislosti s publikací na internetu. Osoby, které zde publikují, mohou být jak ti, kterým je žurnalistika profesí, tak ti, kteří publikují z vlastního zájmu, například blogeré nebo lidé, kteří jednorázově chtějí řešit jeden konkrétní problém a na internetu o něm otevřou diskusi. Mohou i oni využít institutu ochrany zdroje a obsahu informací? O definici novináře se pokoušeli už autoři zmíněného Doporučení, kde je patrný požadavek na žurnalistovu profesionalitu. S tímto chápáním novináře se plně ztotožňují. Bohužel je definice žurnalisty v závěru Doporučení rozmělněna, když konstatuje, že v souvislosti s novými médii budeme muset hledat novou definici novináře. Kdo je a není novinářem, se bude muset rozřešit v případě sporu ad hoc, protože hledání definic prozatím nevede k uspokojivým výsledkům.

Je však namístě alespoň naznačit dělicí čáru mezi osobami, které jsou a nejsou novináři. Tu spatřuji v důrazu na jejich profesionalitu. Novinář vykonává profesi, jež s sebou nese řadu rizik a také povinností. Není sice možné postihnout novináře za porušení profesní povinnosti v kárném řízení podobně jako například advokáta, neboť členství v největší celostátní organizaci sdružující novináře, Syndikátu novinářů, je dobrovolné a Syndikát nemá kárné pravomoci ani vůči svým

²⁹ Doporučení č. R (2000) 7 Výboru ministrů Rady Evropy

členům. Přesto je Syndikát novinářů autoritou, která apeluje na dodržování žurnalistické etiky. Překvapivě se mluví o právech novinářů a jejich privilegovaném postavení, a zapomíná se, že ruku v ruce s právy jdou také povinnosti. I amerického autora McChesneyho překvapuje, že se pozastavujeme nad privilegií médií, ale už se nezamýšlíme nad tím, zda nejsou na média kladeny požadavky, které jednotlivce nezatežují.³⁰ Kolektiv autorů knihy *Ochrana soukromí versus svoboda projevu médií* se rovněž shoduje na tom, že z čl. 10 Úmluvy nevyplývají novinářům „...pouze práva, ale i povinnosti a odpovědnost.“ Těmi mají na mysli povinnost předkládat pravdivé a přesné informace, jichž lze dosáhnout jedině tím, že si je novináři ověří z více nezávislých zdrojů.³¹

Syndikát novinářů shrnul základní povinnosti novináře do etického kodexu³², závazného pro jeho členy, a vyzývá, aby nečlenové Syndikátu tento kodex dodržovali. Často se na etický kodex odvolává řada nečlenů Syndikátu, jde tedy o dokument s nezanedbatelnou autoritou. U osob pracujících pro zavedené médium lze očekávat vědomí odpovědnosti za vlastní práci, možnost konzultace s kolegy, dohled nadřízených, snahu o dobrou pověst média i odpovědnost vůči ostatním kolegům. Navíc zavedená média často přijímají své vlastní kodexy a jejich dodržování jsou na svých zaměstnancích schopna vymáhat.³³ To bohužel neplatí o bulvární žurnalistice, která ale nikdy nebude plnit většinu funkcí médií v demokratické společnosti. V případě blogerů či jednorázových projektů nejsou zřejmé osoby a zájmy, které za projektem stojí. Není zde systém vnitřního dohledu, vědomí odpovědnosti vůči ostatním žurnalistům jako stavu a potřeba dodržovat etické normy. V této rovině vidím dělicí čáru mezi těmi, kdo jsou a nejsou novináři, a tedy mezi osobami, které mohou využít institutu ochrany zdroje a obsahu informací. Jednorázové, účelové či amatérské publikování není žurnalistikou.

2. 4. 2. Právo nebo povinnost utajit zdroj informací

Etický kodex Syndikátu novinářů zavazuje novináře k odpovědnému výkonu profese. O ochraně zdroje informací se píše v bodě 3. b.: „jestliže si zdroj informací přeje zůstat utajen, novinář je povinen zachovávat profesionální tajemství, i kdyby mu z toho měly vzniknout potíže“. Je tedy novinářovou etickou povinností zachovat anonymitu zdroje. Zákony však nemluví o povinnosti, naopak koncipují institut jako právo. Z toho mohou vznikat třecí plochy mezi novináři a orgány veřejné moci, kterým novináři znesnadňují postup v řízení. Je pochopitelné, že novinář může být

³⁰ McCHESNEY, Robert W. *Problém médií: jak uvažovat o dnešních médiích*. 1. vydání. Všeň, Grimmus, 2009, s. 86.

³¹ KOVÁČOVÁ, NECHVÁTALOVÁ, VÝBORNÝ: *Ochrana soukromí versus svoboda projevu médií*, s. 83.

³² *Etický kodex* [online]. Syndikát novinářů, 25. listopadu 1999 [cit. 16. února 2016]. Dostupné na <<http://www.syndikat-novinaru.cz/etika/kodex/>>.

³³ Viz. *Kodex Českébo rozhlasu* [online]. Český rozhlas, [cit. 16. února 2016]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/rada/legislativa/_zprava/789056>.

vystaven tlaku, podroben palbě otázek, které nepřímo odhalí identitu zdroje. I z úst předsedy Syndikátu novinářů zazněl požadavek na koncepci ochrany zdroje jako novinářovy povinnosti.³⁴ Efektivnější ale je dodat institutu ochrany zdroje na vážnosti, aby ho orgány veřejné moci chápaly jako přínos, nikoli jako nepříjemnost.

Za zamyšlení stojí i otázka, koho institut ochrany zdroje chrání, zda novináře, resp. média, nebo anonymní zdroj. Novináři hrozí znevážení pověsti jeho i médií a znesnadnění práce do budoucna, anonymnímu zdroji může hrozit finanční postih, trestní stíhání, ztráta zaměstnání, v krajním případě se může obávat o svůj život. Kodex České televize vymezuje situace, kdy jsou novináři oprávněni přislíbit informátorovi anonymitu v čl. 16.11: „...důvodné obavy o bezpečnost, obživu nebo uchování důstojnosti zdroje či jemu blízkých osob.“³⁵ Ve chvíli, kdy novinář přistoupí na utajení zdroje informací, prozrazení identity zdroje napáchá škody na obou stranách. Ochrana zdroje informací je tedy ochranou médií i anonymních zdrojů. Nejde o vztah nevyrovnaný, a proto nepovažuji ani v této perspektivě za nutné, aby byla ochrana anonymního zdroje novinářovou povinností, nikoli právem. Podmínkou je, aby novinář bral své postavení vážně a rizika si uvědomoval.

2. 5. Závěr

Ptáme-li se, co jsou to hromadné sdělovací prostředky, mluvíme o periodickém tisku, rozhlasu, televizi a internetu. Zákonnou úpravu periodického tisku, televizního a rozhlasového vysílání najdeme v tiskovém zákoně a ZRTV, které zakotvují ochranu zdroje a obsahu informací totožně. Právní úprava publikace textů na internetu je dodnes těžko uchopitelným tématem, protože zákon o některých službách informační společnosti neupravuje podrobněji práva a povinnosti osob publikujících na internetu. Širší možnost argumentace otevřel Ústavní soud, když dovedil, že ochrana zdroje a obsahu informací je derivátem ústavně zakotvené svobody projevu. Jako takové je možné využít právo na ochranu zdroje a obsahu informací i mimo působnost tiskového zákona nebo ZRTV, tedy i na internetu přímo na základě Listiny.

Hledala jsem odpověď na otázku, kdo je novinářem, nebo lépe kdo může využít institutu ochrany zdroje a obsahu informací, neboť pojem „novinář“ v tiskovém zákoně ani v ZRTV není zmíněn. Celkem jasné odpovědi dostáváme v prostředí periodického tisku, rozhlasu a televize – jedná se o osoby, které se podílely na přípravě a shromáždění informací určených pro uveřejnění v těchto sdělovacích prostředcích. Na tenký led se dostáváme v prostředí internetu. Tady spatřuji

³⁴ JELÍNEK, Miroslav. Tiskový zákon – trocha historie a trocha osvěty. *Mediažurnál*, 1999, roč. VI, č. 1, s. 11 – 12.

³⁵ *Kodex České televize* [online]. Česká televize, 2. června 2003 [cit. 16. února 2016]. Dostupné na <<http://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/kodex-ct/pdf/kodex-ct.pdf>>.

hranice mezi osobami, které mají a nemají právo využít institutu ochrany zdroje a obsahu informací, v požadavku na jejich profesionalitu, potřebu řídit se etickými kodexy a v jejich institucionalizaci.

Ochrana zdroje a obsahu informací je institut, který dává novinářům zvláštní oprávnění. Je formulována jako výjimka z obecné povinnosti všech osob podat výpověď před státními orgány a z ediční povinnosti vůči státním orgánům. Zvýhodnění novinářů je možné ospravedlnit zásadní rolí masmédií ve společnosti, jejich schopností kontrolovat výkon státní moci a umožňovat širokou debatu o tématech veřejného zájmu. Výsadní postavení novinářů je náhradou za to, že stát médiím k výkonu jejich úlohy nesevěřil žádné jiné pravomoci.

Ochrana zdroje a obsahu informací je podle zákona právem, nikoli povinností novináře. Z etického kodexu novináře však plyne povinnost žurnalisty utajit svůj zdroj, pokud to novinář slíbil. Stav, kdy etika vyžaduje vyšší standard než zákon, nepovažují za problematický. Mezi novinářem a jeho zdrojem nejde o vztah nevyrovnaný, ačkoli se to může na první pohled zdát. Novinář si musí být vědom, že porušení slibu anonymity znamená zmrazit důvěru dalších informátorů vůči němu i vůči ostatním novinářům.

3. Specifika ochrany zdroje v různých typech řízení

Zákon hovoří o ochraně zdroje a obsahu informací vůči soudu, jinému státnímu orgánu a orgánu veřejné správy. Není zřejmé, z jakého důvodu zákonodárce zvolil takovéto seřazení výčtu. Nevzniká sice bouřlivá debata, jakým orgánům je možné odmítnout výpověď, vydání nebo předložení věci, ale jistě správnějším postupem by bylo umístit „jiné státní orgány“ jako sběrnou kategorii až na konec výčtu, neboť takto budí znění zákona dojem, že orgány veřejné správy nejsou státním orgánem.³⁶

Novinář, který bude trvat na utajení zdroje informací i přes nátlak orgánů veřejné moci, může vystupovat v různém postavení v civilním soudním řízení, správním řízení a trestním řízení. Každé z nich reguluje jiná procesní úprava a ovládají je jiné procesní zásady. Jejich specifika se promítají také do toho, jaký dopad může mít pro novináře odmítnutí povinnosti vypovídat nebo povinnosti předložit či vydat věc. Rozdílně se mohou chovat orgány veřejné moci k ochraně zdroje i proto, že judikatura správní, civilní i trestní si prošlapává vlastní cesty.

3. 1. Civilní soudní řízení

Civilní soudní řízení upravuje zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, popřípadě také zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. V publikaci *Civilní proces a organizace soudnictví* je civilní proces definován jako „postup k tomu oprávněných subjektů, především pak soudu a stran (popř. účastníků řízení) při poskytování ochrany soukromoprávním poměrům“.³⁷ Řízení podle soudního řádu správního jsou ovládána mimo jiné zásadou kontradiktornosti a zásadou projednací. Obecně jsou účastníci jako strany soukromoprávního sporu sami odpovědní za výsledek řízení. Nesou nejen povinnost, ale i břemeno tvrzení a břemeno důkazní. Tvrdí a prokazují skutečnosti ve svůj prospěch a současně vyvracejí tvrzení a důkazy protistrany. Pokud jejich tvrzení proti tvrzení protistrany neobstojí, čelí možnému neúspěchu v řízení.

Tyto typické rysy civilního soudního řízení se promítají do postavení novináře, vydavatele nebo provozovatele chránícího totožnost zdroje informací jako účastníka řízení. V civilním řízení připadá v úvahu, aby novinář vystupoval jako žalovaný, svědek podle ustanovení § 126 odst. 1 občanského soudního řádu, osoba povinná sdělit skutečnosti významné pro řízení a rozhodnutí podle ustanovení § 128 občanského soudního řádu, nebo osoba povinná předložit listinu k důkazu

³⁶ POUPERVÁ, Olga. Ochrana zdroje a obsahu informací. *Správní právo*, 2006, roč. XXXIX, č. 2, s. 91 – 100.

³⁷ STAVINOHOVÁ, J., HLAVSA, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita: Doplněk, 2003, s. 147.

podle ustanovení § 129 odst. 2 občanského soudního řádu, případně jinou věc než listinu podle ustanovení § 130 odst. 1 občanského soudního řádu. Jako typový příklad civilního řízení může posloužit žaloba na ochranu osobnosti.

Základní je pro tuto problematiku ustanovení § 4 tiskového zákona, podle kterého odpovědnost za obsah periodického tisku nese vydavatel, a ustanovení § 32 odst. 1 písm. a), podle něhož odpovědnost za obsah rozhlasového a televizního vysílání nese provozovatel. Odpovědnost za informace na internetu podle zákona o některých službách informační společnosti³⁸ je komplikovanější, obecně ale lze říci, že zpravidla nebudou naplněny podmínky, aby odpovědnost za obsah nesl poskytovatel zprostředkovatelských služeb podle ustanovení § 3 a násl. zmíněného zákona.

V pozici žalovaného bude v souvislosti s odpovědností podle tiskového zákona a ZRTV vystupovat vydavatel nebo provozovatel jako právnická či fyzická osoba. Ochrana zdroje ale v takovém sporu vůbec nepříjde ke slovu. Půjde-li např. o zveřejnění informací o osobním životě, které jsou pravdivé, nemá na výsledek sporu vliv, zda zdroj informací bude odhalen či ne, neboť spor se vede v jiné rovině. Podstatné je, jestli informace mohly nebo nemohly být uveřejněny. Pokud ale půjde o spor, zda jsou zveřejněné informace pravdivé, je na straně žalovaného, aby pravdivost dokázal. Pokud by odhalením zdroje informací mohl prokázat pravdivost uveřejněných tvrzení, ochrání to sdělovací prostředek od neúspěchu ve věci, který bude jistě spojen s nemalými finančními náklady. Etický kodex takové jednání ale zapovídá. Účastníka sporu ale nikdo nebude nutit, aby utajené informace zveřejňoval. Záleží jen, jestli dostanou přednost etická pravidla nebo finanční zájmy vydavatele či provozovatele.

Jinak tomu bude v případě povinnosti vydat nebo předložit věc, kterou mají nejen třetí osoby, ale také účastníci řízení.³⁹ V případě, že by soud uložil novináři, vydavateli či provozovateli povinnost předložit listinu, ze které je možné zjistit totožnost utajeného zdroje informací, naráží na institut ochrany zdroje a obsahu informací. V případě, že bude mít novinář, vydatel nebo provozovatel povinnost svědčit, předložit listiny či jiné předměty, je možné využít institutu ochrany zdroje a obsahu informací. Pokud nebude soudce akceptovat právo odmítnout výpověď či předložit důkazní prostředky, může novináři uložit na základě ustanovení § 53 občanského soudního řádu formou pořádkového opatření pokutu až do výše 50.000,- Kč.

³⁸ Zákon č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a o změně některých zákonů (zákon o některých službách informační společnosti), ve znění pozdějších předpisů.

³⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26.8.2014, čj. 1 Cmo 9/2014-108.

3. 2. Správní řízení

3. 2. 1. Řízení před správním orgánem

Správní řízení jako „postup správního orgánu, jehož účelem je rozhodnutí, jímž se v určité věci zakládají, mění nebo ruší práva anebo povinnosti jmenovitě určené osoby nebo jímž se v určité věci prohlašuje, že taková osoba práva nebo povinnosti má anebo nemá“⁴⁰ upravuje řada předpisů, má mnoho forem a koná se před nespočtem různých institucí. Obecnou právní úpravu správního řízení najdeme v zákoně č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, který se uplatní v případě, že se na řešenou oblast nevztahují jiné zvláštní předpisy. Vzhledem k mnohosti forem rozhodování správních orgánů je nesnadné říct, jaké postavení může novinář, vydavatel či provozovatel mít a kdo bude správním orgánem rozhodujícím o jeho právech a povinnostech.

Obecně lze upozornit na základní odlišnost větší části správních řízení od řízení civilních podle občanského soudního řádu, která vyplývá ze znění obecných ustanovení správního řádu: „Správní orgán postupuje tak, aby byl zjištěn stav věci, o kterém nejsou důvodné pochybnosti“⁴¹. „Správní orgán je povinen zjistit všechny okolnosti důležité pro ochranu veřejného zájmu...“⁴² Pokud tedy není stanoveno jinak, zjišťuje správní orgán sám skutečnosti podstatné pro postup v řízení. Ať už vystupuje novinář, provozovatel nebo vydavatel v jakémkoli postavení, má v takovém případě ve správním řízení povinnost vypovídat, případně předložit důkazní prostředek správnímu orgánu. To ukládá ustanovení § 53 odst. 1 správního řádu ve vztahu k listině, ustanovení § 54 odst. 1 správního řádu v případě jiné věci než listiny, ustanovení § 55 odst. 1 správního řádu ve vztahu ke svědecké výpovědi.

Pokud správní orgán nebude akceptovat ochranu zdroje a obsahu informací, stejně jako v případě civilního řízení i ve správním řízení je možné na základě ustanovení § 62 odst. 1 správního řádu uložit pořádkovou pokutu až do výše 50.000 Kč. Vzhledem k šíři této problematiky a komplikovanému způsobu, jak se k rozhodnutím v takových řízeních dostat, si tato práce neklade ambice zkoumat účast novinářů v řízení před správním orgánem.

3. 2. 2. Řízení před správním soudem

Proti pořádkové pokutě je možné odvolání, posléze případně žaloba ke správnímu soudu. Řízení před správním soudem se bude řídit zákonem č. 150/2002 Sb., soudním řádem správním, ve znění pozdějších předpisů. V řízení o žalobě proti rozhodnutí správního orgánu, jímž byla

⁴⁰ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. § 9.

⁴¹ Tamtéž, § 3.

⁴² Tamtéž, § 50 odst. 3.

udělena pořádková pokuta, bude novinář, vydavatel či provozovatel žalobcem, žalovaným je správní orgán, který pořádkovou pokutu vydal. Žalobce v takovém řízení bude tvrdit, že se v tomto případě uplatní institut ochrany zdroje a obsahu informací, a správní orgán tedy vydal nezákonné rozhodnutí.

Je možné, aby v řízení před správním soudem vystupoval novinář v pozici svědka nebo osoby s ediční povinností, i kdyby v původním řízení před správním orgánem neměl žádnou účast. Pokud odmítne svědčit či vydat důkazní prostředek, hrozí novináři pořádková pokuta podle ustanovení § 44 soudního řádu správního do výše 50.000 Kč.

3. 3. Trestní řízení

V rámci trestního řízení se orgány činné v trestním řízení⁴³ řídí trestním řádem. Účelem je (mimo jiné) zjistit, zda byl spáchán trestný čin, zjistit jeho pachatele, uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření.⁴⁴ V případě, že ještě nebylo zahájeno trestní řízení, může policejní orgán vyžadovat vysvětlení dle § 158 odst. 3 písm. a) trestního řádu od fyzických nebo právnických osob, tedy případně i od novináře, provozovatele nebo vydavatele. K němu bude povinná osoba předvolána, pokud se nedostaví, může být předvedena. V rámci trestního řízení je rozdíl, zda se nacházíme ve fázi přípravného řízení či zda jde o řízení před soudem. Nebude však příliš typické, aby se případné problémy související s ochranou zdroje a obsahu informací projeví až v řízení před soudem, naopak lze předpokládat, že novinář bude institut ochrany zdroje a obsahu informací uplatňovat už v přípravném řízení.

3. 3. 1. Novinář jako podezřelý či obviněný

Novinář může využít institutu ochrany zdroje informací jako obviněný, např. pro trestný čin pomluvy podle ustanovení § 184 trestního zákoníku. V takovém případě mu hrozí až dva roky vězení nebo zákaz činnosti. Pokud je odhalení zdroje informací jedinou cestou, jak se uchránit před hrozícím trestem, je novinář ve velkém pokušení rezignovat na ochranu zdroje informací. Novinář je ale povinen podle etického kodexu ověřit uveřejňované informace z dalšího zdroje, a tak by pravdivost uveřejněných tvrzení měla plynout i z jiných okolností než z identity zdroje. Jestliže tomu tak není, může pro novináře znamenat odsuzující rozsudek reflexi jeho špatné práce.

Ze zákona je vyloučeno, aby novinář uplatnil institut ochrany zdroje a obsahu informací v případě spáchání trestného činu nadřzování podle ustanovení § 366 trestního zákoníku,

⁴³ Dle § 12 odst. 1 trestního řádu se orgány činnými v trestním řízení se rozumějí soud, státní zástupce a policejní orgán

⁴⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 17.

nepřekážení trestného činu podle ustanovení § 367 trestního zákoníku a neoznámení trestného činu podle ustanovení § 368 trestního zákoníku. Komentář k ZRTV dodává, že „v konkrétní věci bude třeba zkoumat zejména subjektivní stránku, tj. úmysl.“⁴⁵ Jak upozorňuje O. Pouperová, dostáváme se do začarovaného kruhu, neboť autoritativně může spáchání trestného činu vyslovit až soud, zatímco novinář se pro utajení zdroje informací rozhoduje mnohem dříve, možná také bez znalostí všech okolností případu a především zpravidla bez právního vzdělání.⁴⁶ Je schopen předem posoudit, jakým způsobem na věc bude nahlížet soud? Je pro novináře závazná právní kvalifikace policejního orgánu nebo státního zástupce v přípravném řízení, nebo i přes ni může trvat na utajení zdroje a obsahu informací?

U trestných činů podle § 367 a § 368 trestního zákoníku nejen že není možné chránit zdroj informací, ale novinář má dokonce povinnost aktivního konání. Ta je ale omezena výčtem konkrétních trestných činů, které musely být spáchány. Navíc není vždy nutné, aby novinář odhalil, odkud informace čerpal, pokud nebude informátor pachatelem trestného činu. Z vyjmenovaných trestných činů je nejvíce diskutabilní trestný čin nadřžování definovaný takto: „Kdo pachateli trestného činu pomáhá v úmyslu umožnit mu, aby unikl trestnímu stíhání, trestu nebo ochrannému opatření nebo jejich výkonu, bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta; pomáhá-li však takto pachateli trestného činu, na který trestní zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.“

Novinářovým anonymním zdrojem jistě může být svědek trestného činu, ale může jím být i pachatel? Může se stát, že dokud novinář neprozradí zdroj své informace, nebude koho stíhat pro trestný čin a zákonná ustanovení budou bezzubá. Znamená to, že v případě utajení identity pachatele trestného činu je novinář vždy pachatelem trestného činu nadřžování, a proto není nikdy možné utajit identitu pachatele trestného činu? Také z toho důvodu v rámci připomínek k návrhu tiskového zákona navrhuje Dirk Voorhoof vložit do tiskového zákona podmínky, za kterých může být omezeno právo utajit zdroj informací: 1. trestní řízení je vedeno pro velmi závažný trestný čin, 2. orgány činné v trestním řízení nemohou zjistit identitu informátora z jiných zdrojů, 3. odhalení identity informátora je v řízení klíčové.⁴⁷

Není možné přesně v nauce vyjmenovat situace, kdy je ochrana zdroje informací na místě a kdy se ochrany zdroje informací dovolat nelze. Není ale na místě paušalizovat, že v případě, kdy je zdroj informací pachatelem trestného činu, na který se vztahuje oznamovací povinnost nebo povinnost překazit trestný čin, nemůže novinář zdroj informací utajit. Vodítkem může být také

⁴⁵ CHALOUPKOVÁ, Helena, HOLÝ, Petr. *Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání a předpisy související: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 158.

⁴⁶ POUPEROVÁ, Olga. *Regulace médií*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 173.

⁴⁷ VOORHOOF, Dirk. Přípomínky k návrhu tiskového zákona ČR. *Mediažurnál*, 1999, roč. 6, č. 8, s. 5 - 12.

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Sanoma Utigever v. B. V. proti Nizozemsku* ze dne 31. března 2009, § 57, jak jej cituje Ústavní soud: „Státním orgánům není bráněno, aby hledaly rovnováhu konfliktních zájmů sloužících stíhání trestné činnosti a těch zájmů, které slouží ochraně novinářského tajemství; relevantní zvážení zahrnuje povahu a závažnost předmětné trestné činnosti, přesnou povahu a obsah požadované informace, existenci alternativních možností získat nezbytné informace, jakákoliv omezení pro jejich získání ze strany úřadů a použití dotčených materiálů.“⁴⁸

Může se stát, že novinář je jen loutkou, nerozpozná, že úmyslem informátora je škodit, nikoli informovat o věcech veřejného zájmu. V takových případech není na místě poskytovat ochranu takovému zdroji, neboť jeho chování popírá smysl institutu. Jan Čapek v této souvislosti vykládá judikaturu Evropského soudu pro lidská práva tak, že sám úmysl informátora škodit může být dostačující důvod pro prolomení ochrany zdroje.⁴⁹ Pro zjištění motivů informátora však neexistují právní nástroje. Důvod utajení zdroje informací nemá mít žádnou relevanci a orgán veřejné moci ho není oprávněn zjišťovat. Jediná možnost, jak vypátrat motivy informátora, je sledovat úmysl novináře. Jestliže novinář informace zveřejní, aby překazil nebo ztížil postup v trestním řízení, sám spáchá trestný čin napomáhání a nebude dále možné utajovat zdroj informací. Jinak ale úmysl informátora škodit nemůže být sám o sobě důvodem pro prolomení ochrany zdroje a obsahu informací.

3. 3. 2. Jiné postavení novináře, vydavatele a provozovatele v trestním řízení

Novinář může hrát roli také jako svědek, kterému ukládá povinnost svědčit ustanovení § 97 trestního řádu. Stejně tak může mít novinář povinnost vydat věc orgánu činnému v trestním řízení, která plyne z ustanovení § 78 trestního řádu. Ochrana zdroje není povinností mlčenlivosti, a tak novinář nemůže odmítnout výpověď nebo vysvětlení zcela podle ustanovení § 99 trestního řádu. Je možné odmítnout výpověď nebo povinnost vydat věc pouze k úzkému okruhu věcí, z nichž vyplývá identita zdroje informací. V tomto smyslu vykládá právo nezveřejnit identitu zdroje také vrchní komisař územního odboru Olomouc Policie ČR kpt. Jirí Kubák. Ačkoli neexistuje vnitřní předpis Policie ČR, který by sjednocoval postup vůči osobám, které využívají práva utajit zdroj informací, sám nepovažuje kladení otázek, které by mohly mimoděk vést také k prozrazení utajovaného zdroje informací, tzv. kapiózních otázek, za problematické a dodává, že „záleží na chytrosti novináře“.⁵⁰

⁴⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1375/11 ze dne 11. 9. 2012, bod 32.

⁴⁹ ČAPEK, Jan. Ochrana novinářských zdrojů. *Soudce*, 2011, roč. 13, č. 2, s. 34 – 40.

⁵⁰ Z osobního rozhovoru s kpt. Jirím Kubákem ze dne 21. ledna 2016.

Ustanovení § 66 trestního řádu stanoví, že v případě, kdy novinář, vydavatel nebo provozovatel neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě orgánů činných v trestním řízení, může být potrestán pořádkovou pokutou až do výše 50.000 Kč. Tuto pokutu může v přípravném řízení uložit policejní orgán nebo státní zástupce, v řízení před soudem předseda senátu. V rámci trestního řízení je ale možné udělat mnohem více pro to, aby identita zdroje informací byla odhalena, než v civilním či správním řízení. Další z možností je odnětí věci na základě ustanovení § 79 trestního řádu, jestliže novinář výzvě k vydání věci nevyhoví. Může být dle ustanovení § 82 trestního řádu nařízena domovní či osobní prohlídka nebo prohlídka jiných prostor a pozemků v případě, že orgány činné v trestním řízení nepřistoupí na ochranu novinářského zdroje a budou trvat na odhalení jeho identity prostřednictvím materiálů, které ji zaznamenávají. Může být ze stejných důvodů nařízeno zadržení a otevírání zásilek dle ustanovení § 86 a § 87 trestního řádu. Je také možné nařídit odposlech a záznam telekomunikačního provozu novináře na základě ustanovení § 88 trestního řádu, toto opatření je však možné jen v případě vyšetřování vyjmenovaných vysoce závažných trestných činů.

3. 4. Rozhodování Ústavního soudu

Rozhodování Ústavního soudu se řídí ústavním zákonem č. 182/1993 Sb., o ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní stížnost je možné podat ve chvíli, kdy orgán veřejné moci neakceptoval ochranu zdroje a obsahu informací a novináři, provozovateli nebo vydavateli udělil za jeho jednání sankci, a tím zasáhl do jeho základní svobody zaručené ústavním pořádkem.⁵¹ Je nerozhodné, o jaký orgán a jaký typ řízení se jednalo. Ústavní soud posuzuje, zda v konkrétním případě bylo zasaženo prostřednictvím institutu ochrany zdroje a obsahu informací do svobody projevu podle čl. 17 Listiny. Následuje třístupňový test proporcionality, jehož výsledkem je zjištění, zda byl tento zásah protiústavní či ne. Specifičnost řízení před Ústavním soudem spočívá ve vyvažování protichůdných principů. Zatímco v běžném soudnictví se ptáme, zda je nebo není naplněno ustanovení zákona a hledáme odpověď „ano“ nebo „ne“, Ústavní soud zvažuje, který z protichůdných principů v tomto konkrétním případě převáží. Protichůdnou hodnotou ke svobodě projevu může být např. právo na soukromí nebo osobní čest a dobré jméno. Jestliže ústavní stížnosti Ústavní soud vyhoví, nálezem zruší napadené rozhodnutí orgánu veřejné moci.

⁵¹ Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. § 72.

3. 5. Závěr

Jde-li o civilní řízení, nevznikají větší problémy. Z pozice média jako žalovaného, kdy je provozovatel vysílacích médií a vydavatel periodického tisku odpovědný za obsah médií bez ohledu na totožnost informátora, se většinou odtajněním zdroje na postavení strany sporu nic nezmění. Rozdílná situace nastane, pokud se spor povede o pravdivost uveřejněné informace, již je možné dokázat odvoláním se na zdroj této informace. V takovém případě stojí v protikladu etická povinnost utajit zdroj a hrozba neúspěchu ve věci. Toto dilema musí vyřešit provozovatel či vydavatel. Soud není ochromen v případě, že zdroj informací odhalen nebude a vždy může rozhodnout ve prospěch jedné ze stran sporu. Vystupuje-li novinář jako svědek či je povinen předložit důkazní materiál, hrozí mu pořádková pokuta do výše 50.000 Kč, pokud své povinnosti nedostojí. Takto uložená pokuta ale bude zpravidla v rozporu s ustanovením tiskového zákona či ZRTV a proti rozhodnutí o pořádkové pokutě je možné se odvolat.

Z pohledu správního práva je třeba odlišit řízení před správním orgánem a řízení před správním soudem. Vzhledem k rozmanitosti případů a subjektů, které mohou nastat v případě řízení před správním orgánem, není tato problematika předmětem zkoumání. Zůstaňme u konstatování, že novinář může z řízení před správním orgánem vyjít s pořádkovou pokutou. O zákonnosti takové pokuty může na návrh novináře, provozovatele či vydavatele rozhodnout správní soud. Před správním soudem může novinář rovněž vystupovat jako svědek či osoba povinná předložit důkazní materiál a i v tomto případě je zpravidla namístě, aby soud ochranu zdroje a obsahu informací akceptoval. Pokud tak neučiní, může uložit pořádkovou pokutu až do výše 50.000 Kč.

Trestní řízení je z pohledu ochrany zdroje a obsahu informací nejproblematictější. Rozdílné situace nastávají v případě, že novinář vystupuje jako obviněný, svědek či osoba povinná vydat věc podstatnou pro řízení. Je také důležité, zda informátor je pachatelem trestného činu. Problematické je vymezení hranic institutu ochrany zdroje a obsahu informací v tiskovém zákoně i v ZRTV ve třetích odstavcích, neboť doslovný výklad zákona vede k absurdním situacím. Jisté je, že pokud orgány činné v trestním řízení nebudou akceptovat ochranu zdroje a obsahu informací, mohou uložit novináři, provozovateli či vydavatelům pořádkovou pokutu až do výše 50.000 Kč. V rámci trestního řízení lze ale použít i dalších opatření, která fakticky popřou institut ochrany zdroje a obsahu informací, jako například nařízení domovní či osobní prohlídky.

Ústavní soud je oprávněn rozhodovat v případě, že bylo státním orgánem zasaženo do ústavně zaručeného subjektivního práva, tedy typicky o sankcích udělených novináři, provozovateli nebo vydavatelům, kteří s odvoláním na institut ochrany zdroje a obsahu informací odmítli zveřejnit zdroj svých informací, popřípadě jejich obsah.

Pokud je možné předvídat, jaký typ řízení bude v datech získaných od orgánů veřejné moci zastoupen, jednoznačně je vítězem trestní řízení. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny zjistit „skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti“⁵², mají tedy větší motivaci zjišťovat skutečný stav věcí než civilní soudy, alespoň v rámci sporného řízení, a konečně i než správní soudy. Donutit novináře, který má kýžené informace, je jednodušší cesta než hledat alternativní možnosti, jak se k informaci dostat. Orgány činné v trestním řízení mají možnosti, jak institut ochrany zdroje a obsahu informací obejít, což může být zvláště v hraničních případech lákavé.

Civilní řízení je pro svá specifika méně vhodným polem pro uplatnění práva na ochranu zdroje a obsahu informací. Ve sporných řízeních v úvahu připadá spíše v případě novináře v úloze svědka nebo osoby povinné předložit věc soudu. Nejspíš nepůjde o jev příliš častý, neboť soudu i straně sporu musí být jasné, že pokud novinář nezveřejní zdroj v médiích, nebude ochotný ho uvést ani v rámci soudního řízení. Na druhou stranu s přihlédnutím k objemu řízení, která se od roku 2000 vedla, se jistě několik takových případů najde.

Vzhledem k tomu, že jsou správní řízení z výzkumu vyloučena a řízení před správním soudem připadají v úvahu jen ve výjimečných případech, nepředpokládám, že by výsledky z této větve byly příliš četné. Očekávám, že rozhodnutí správních soudů je vůbec nejméně.

⁵² § 2 odst. 5 trestního řádu

4. Data pro praktickou část práce

Pro analýzu využívání institutu ochrany zdroje a obsahu informací v praxi je třeba získat studijní materiál. Ideální by bylo posbírat informace od médií o všech případech, kdy jejich informátor žádal utajit svou identitu, zjistit, v kolika z těchto případů bylo žádosti skutečně vyhověno, a poté konečně zjistit od všech orgánů veřejné moci, ve kterých konkrétních případech před nimi novinář, vydavatel nebo provozovatel odmítl vypovídat či předložit věc z důvodu ochrany zdroje a obsahu informací, a v případě, že orgán veřejné moci vydal rozhodnutí, žádat takové rozhodnutí. Z takto komplexních dat by bylo možné zjistit řadu zajímavých informací, mimo jiné zda skutečně novináři dodržují svůj slib chránit zdroj informací i v případě, že jim hrozí „potíže“, jak se píše v etickém kodexu Syndikátu novinářů, jaký podíl z celkového počtu případů se dostane před orgány veřejné moci a v jakých případech a z jakých důvodů nejsou tyto orgány ochotné akceptovat institut ochrany zdroje a obsahu informací.

4. 1. Metoda získávání dat

V první řadě je podstatné uvědomit si, jaká data jsou reálně dosažitelná. Výbornou službu nabízí internet. Zde lze dohledat případy mediálně známé, i když tento způsob hledání je nesystematický. Především je ale možné díky internetu vyhledávat konkrétní rozhodnutí orgánů veřejné moci ve volně přístupných databázích, a to na základě předmětových hesel, spisové značky, data rozhodnutí nebo slov užitých v textu rozhodnutí. Takové databáze nabízí Ústavní soud⁵³, Nejvyšší soud⁵⁴ i Nejvyšší správní soud⁵⁵. Několik rozhodnutí bylo také předmětem diskuse odborné veřejnosti a jejich citace se staly součástí řady článků v odborných časopisech. Nejčastěji je zcela pochopitelně citováno první rozhodnutí Ústavního soudu, které se týkalo ochrany zdroje a obsahu informací.

Další možností, jak získat informace o řízeních před orgány veřejné moci, je žádost o informace podle zákona o svobodném přístupu k informacím⁵⁶. Povinnými subjekty jsou podle ustanovení § 2 tohoto zákona státní orgány, územní samosprávné celky a jejich orgány a veřejné instituce a dále subjekty, kterým zákon svěřil rozhodování o právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech fyzických nebo právnických osob v oblasti veřejné správy. Tyto subjekty jsou povinné zveřejnit pouze informace vztahující se k jejich působnosti, nejsou přitom povinné zveřejňovat názory, budoucí rozhodnutí nebo vytvářet nové informace. Podle ustanovení § 17

⁵³ Dostupné na <<http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>>

⁵⁴ Dostupné na <<http://nsoud.cz/>>

⁵⁵ Dostupné na <<http://nssoud.cz/Uvod/art/1>>

⁵⁶ Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

zmíněného zákona je možné, aby povinný subjekt žádal uhradit náklady vynaložené na vyřízení žádosti.

V případě, že se k informacím nedá dostat žádnou z těchto cest, zbývá neformální dotaz. Ten se částečně osvědčil jako doplňující prostředek k žádosti o informace podle zákona o svobodném přístupu k informacím. Novináři nejsou povinni poskytovat informace podle zákona o svobodném přístupu k informacím, a neformální dotaz je tak jedinou cestou, jak se k údajům dostat, ten se ale minul účinkem. Z celkem osmnácti oslovených novinářů odpověděl jediný. Z pohledu statistiky nepovažuji odpověď jednoho novináře, i když jde o člena větší redakce, za použitelný materiál pro vědeckou práci, a proto z ní dále nevycházím.

Žádost o informace podle zákona o svobodném přístupu k informacím jsem zasílala všem okresním, krajským a vrchním soudům v České republice, okresním, krajským i vrchním státním zastupitelstvím a Policii České republiky. Časově jsem tuto žádost ohraničila datem účinnosti tiskového zákona, tedy 14. březnem 2000, druhým hraničním datem byl 30. červen 2015. Žádala jsem o informace o řízeních, v nichž bylo využito institutu ochrany zdroje a obsahu informací, a případně poskytnutí rozhodnutí v rámci řízení vůči osobě, která institutu využila. Pokud informace nebylo možné bez výraznějších nákladů poskytnout, doplnila jsem žádost o neformální dotaz na jednotlivé soudce či státní zástupce, zda se s takovým případem setkali.

Žádosti o informace jsem zasílala státním zastupitelstvím a Policii ČR, neboť přípravné řízení v rámci trestního řízení probíhá právě před nimi, a rozhodování o právu odeprít informace z důvodu ochrany zdroje může v této fázi řízení začít i skončit, zejména pokud policejní orgán udělí pořádkovou pokutu a o stížnosti vůči usnesení, jímž byla udělena, rozhoduje dozorující státní zástupce. V těchto případech se věc před soud vůbec nedostane.

4. 2. Získaná data

Databáze Ústavního soudu poskytla dva nálezy, které se zabývají institutem ochrany zdroje a obsahu informací. Šlo o nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 394/04 ze dne 27. 9. 2005 (v dalším textu „Případ Šmok“) a nálezy Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1375/11 ze dne 11. 9. 2012 (dále pod názvem „Zásah v budově České televize“). Stěžovateli byli publicista Martin Šmok sankcionovaný pořádkovou pokutou 40.000 Kč, neboť v rámci trestního řízení odmítl zveřejnit identitu svého informátora, a Česká televize, v jejíž budově Vojenská policie provedla prohlídku jiných prostor, aby zajistila materiály, které se tam mohly nacházet, jejich získáním by ale velice pravděpodobně došlo k identifikaci informátora. Z databáze Nejvyššího soudu jsem získala usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Pzo 1/2015 ze dne 4. 3. 2015 (v následujících kapitolách pod označením

„Odposlech Janka Kroupy“), kdy Jan Kroupa, investigativní žurnalista a publicista, odmítl sdělit orgánům činným v trestním řízení identitu zdroje informací a orgány činné v trestním řízení institut ochrany zdroje a obsahu informací akceptovaly. Jan Kroupa však získal neformální informace, že byly jeho telefonní hovory odposlouchávány, a tím se orgány činné v trestním řízení institut ochrany zdroje pokusily obejít. Navzdory pečlivému prohledání databáze Nejvyššího správního soudu jsem neobjevila žádné relevantní rozhodnutí.

4. 2. 1. Odpovědi na žádosti o informace adresované soudům

Soudům, které nemají veřejně přístupné databáze svých rozhodnutí, jsem zaslala žádost o informace podle zákona o svobodném přístupu k informacím, případně neformální dotaz. Výsledky bohužel nejsou zcela přesné. Vystupoval-li novinář, vydavatel nebo provozovatel jako svědek či osoba povinná předložit nebo vydat věc, důvod odmítnutí se zaznamenává do protokolu o jednání. V případě, že odmítnul vypovídat či vydat věc a soud to akceptoval s ohledem na ochranu zdroje a obsahu informací, nevydává soud vůči takovému svědkovi či povinné osobě žádné rozhodnutí a tato osoba z řízení zmizí, aniž by se objevila v konečném rozsudku. V elektronické databázi se zaznamenávají jen omezené informace o řízení – obvykle jména žalovaných a žalobců či jména obviněných, spisová značka, pod kterou je řízení vedeno, předmět řízení a v některých případech dotčená zákonná ustanovení. Odmítnutí svědka vypovídat jako okolnost, která je zaznamenána do protokolu, není takto jednoduše dohledatelná.

Pokud soud ochranu zdroje a obsahu informací neakceptuje, vydá usnesení o pořádkové pokutě. V případě, že kdokoli bude sankcionován pořádkovou pokutou, neboť odmítl vypovídat, podat vysvětlení nebo předložit či vydat věc, bude vůči němu vydáno usnesení, v elektronické evidenci ale nebude zaznamenán důvod odmítnutí výpovědi. Bylo by proto třeba každé takové usnesení přečíst, aby se zjistilo, zda důvodem odepření povinnosti byla ochrana zdroje informací. Takový postup by samozřejmě byl vysoce spolehlivý alespoň ve vztahu k případům, kdy soud institut ochrany zdroje a obsahu informací nerespektoval. Znamenalo by to ale také nemalé náklady spojené s vyřízením žádosti o informace. Situace se ještě více komplikuje s přihlédnutím k faktu, že informace jsou do elektronických informačních systémů ukládány u jednotlivých soudů přibližně posledních deset let, zatímco žádost směřuje i na rozhodnutí starší. Z období, kdy nevedly soudy elektronickou evidenci, by potom bylo nutné fyzicky projít veškeré spisy.

Většina soudů upozornila na tyto okolnosti a odpověděla na základě dotazů na jednotlivé soudce, i když s výrazným rizikem, že informace nejsou úplné. Výsledky těchto dotazů byly vesměs negativní – žádný ze soudců si nevzpomínal, že by v některém z jím řešených případů vystupovala

osoba, která by se dovolávala institutu ochrany zdroje a obsahu informací. Z žádostí adresovaných krajským soudům vzešel pouze jeden případ, a to usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci sp. zn. 55To 202/2014 ze dne 27. 1. 2015, jehož předmětem nebylo právo novináře na ochranu zdroje, ale zkoumání povahy skutku policisty, který poskytnul novináři z TV Nova informaci o eskortě dvou pachatelů zločinu vraždy. Novinář vystupoval jako svědek, odmítl vypovídat s odvoláním na ochranu zdroje a obsahu informací a soud jeho postoj akceptoval. Ze všech okresních soudů jsem získala usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 sp. zn. 43 Nt 4016/2008 ze dne 2. 2. 2009 (dále jako „Kauza Savoy“).

Několik soudů odmítlo informaci podat, neboť by to vyžadovalo vytvořit statistiku, která by zaznamenávala uplatnění institutu ochrany zdroje a obsahu informací. Vzhledem k tomu, že jim zákon ani vnitřní předpisy takové statistiky vést neukládají, je žádaná informace mimo rámec informací, které jsou soudy povinné poskytovat, protože žádám o vytvoření nové informace. Tento výklad zákona není na místě, neboť rozhodnutí, i když nejsou konkretizována spisovou značkou, dnem jejich vydání nebo jménem některého z účastníků, jsou stále rozhodnutími povinného subjektu a jako taková spadají do rozsahu informací, které je soud povinen zveřejnit. Jinou věcí je nákladný způsob jejich vyhledání, i když by nakonec vedl ke stejnému výsledku. Tyto soudy nevyhověly ani neformální žádosti a neoslovily jednotlivé soudce, proto chybí informace z Krajského soudu v Ostravě, Obvodního soudu pro Prahu 2, Obvodního soudu pro Prahu 4 a Okresního soudu v Ostravě.

4. 2. 2. Odpovědi na žádosti o informace adresované státním zastupitelstvím

Odpovědi státních zastupitelství na žádost o informace trpí stejnými nedostatky, jako v případě soudů. Elektronický evidenční systém státních zastupitelství neumožňuje fulltextové vyhledávání ve všech spisech a důvod odepření výpovědi se nezaznamenává do statistik. V případě, že proti osobě, která odmítla vypovídat, státní zástupci neučiní další opatření (tedy pokud neuloží této osobě pořádkovou pokutu nebo ne zahájí trestní stíhání), neexistuje ve vztahu k této osobě žádné rozhodnutí. Veškeré informace čerpala státní zastupitelství od jednotlivých státních zástupců. Na rozdíl od soudů žádné ze státních zastupitelství neodmítlo informaci podat. Mezi vyjádřeními převažovala konstatování, že v žádosti uvedený případ státní zastupitelství nezaznamenalo.

Pokud státní zastupitelství dozorovalo případ, kdy novinář odmítl sdělit identitu svého zdroje, odpovídalo s různou mírou detailnosti. V případě, že státní zastupitelství akceptovalo bez dalšího právo nesdělit zdroj informací, obvykle v odpovědi na žádost o informace pouze konstatovalo, že k takovému případu došlo. Pokud nebylo zcela jednoznačné, zda je na místě akceptovat ochranu

zdroje a obsahu informací, ale přesto nebyla vůči novinářům učiněna žádná opatření, měla státní zastupitelství obvykle tendenci okolnosti případu blíže osvětlit. V případech, kdy proti novinářům bylo zahájeno trestní stíhání nebo jim byla uložena pořádková pokuta, zveřejnili konkrétní rozhodnutí.

Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 1 dohledalo dva případy využití institutu ochrany zdroje a obsahu informací, ani v jednom z nich ale vůči osobám, které odmítly vypovídat, nečinili státní zástupci žádná opatření. Městské státní zastupitelství v Praze dohledalo 6 případů, kde svědek odmítl vypovídat s odkazem na ochranu zdroje informací. Ve čtyřech z nich orgány činné v trestním řízení neučinily vůči těmto osobám žádné další opatření. Jedním ze zbylých případů bylo trestní stíhání Martina Šmoka, které vyústilo až v řízení před Ústavním soudem, druhým řízením bylo trestní stíhání novinářů Sabiny Slonkové a Jiřího Kubíka, které je předmětem další kapitoly jako Kauza Olovo. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci dozorovalo jedno trestní řízení, kde svědek odepřel výpověď, aby utajil zdroj či obsah informací s odvoláním na tiskový zákon. Státní zastupitelství tento postoj respektovalo a vůči novináři orgány činné v trestním řízení nečinily další opatření. Před Okresním státním zastupitelstvím v Ústí nad Labem sice novinářka odmítla podat v rámci přípravného řízení vysvětlení, v rámci řízení před soudem už ale vypovídala jako svědkyně.

Krajské státní zastupitelství v Novém Jičíně dozorovalo trestní stíhání pod sp. zn. 1 TZ 414/2008, v jehož rámci byly dvě osoby obžalovány pro trestný čin pomluvy podle ustanovení § 206 odst. 1, 2 trestního zákona. Tyto osoby poskytly nepravdivé informace reportérům TV Nova a měly v úmyslu využít nezletilou svědkyni dětského domova, aby vypovídala nepravdivé informace, které TV Nova odvysílá. Nezletilá nakonec odmítla reportáž natočit, a tak ke zveřejnění pomluvy ve vysílání TV Nova nedošlo. Ve věci měla jako svědkyně vypovídat redaktorka pořadu Na vlastní oči. Novinářka nejprve upozornila orgány činné v trestním řízení, že vypovídat nebude, neboť je povinna chránit zdroj informací, když ale byla předvolána k podání vysvětlení, prohlásila, že si na tyto události nevzpomíná, a ochranu zdroje a obsahu informací nezmínila. Z toho důvodu v řízení nepodala vysvětlení ani svědeckou výpověď a de facto ani nejde o odepření výpovědi z důvodu ochrany zdroje a obsahu informací. Na tomto případě by se dala demonstrovat možnost odepřít výpověď i v případě, kdy informace uveřejněny nebyly.

4. 2. 3. Odpověď na žádost o informace adresovanou Policií České republiky

Policii České republiky jsem zaslala žádost o informace obdobného znění jako státním zastupitelstvím i soudům. Policie ČR překvapivě požádala o stažení žádosti o informace, neboť ji bez nepřijatelných nákladů na její vyřízení nebyla schopna vyhovět, a (snad kvůli statistikám)

nechtěla žádost odložit pro nezaplacení nákladů. Pod příslibem, že bude žádost vyřízena neformálně dotazem na jednotlivé policisty a odpověď poskytnou jednotlivé útvary, jsem žádost o informace stáhla. Odpověď jsem však dostala pouze od Krajského ředitelství policie Královéhradeckého kraje, Moravskoslezského kraje, Plzeňského kraje, Pardubického kraje a Olomouckého kraje. Žádný případ odpovídající žádosti policisté nedohledali.

4. 3. Závěr

Limitem sběru dat jsou především možnosti vyhledávání v elektronických databázích oslovených institucí. Soudy, státní zastupitelství ani Policie České republiky nemají zpravidla možnost v databázi svých rozhodnutí využít fulltextové vyhledávání (hledání zadaných slov v celém textu rozhodnutí), pouze pomocí klíčových pojmů, které byly do databáze zaneseny při ukládání rozhodnutí. Elektronické databáze také nesahají až do roku 2000. Obecně se dá říci, že se snažili soudci i státní zástupci vyjít vstříc a žádost o informace vyřídit neformálně. Přesto výsledný počet rozhodnutí získaných od těchto institucí není příliš vysoký.

Způsob hledání rozhodnutí založený pouze na základě vyjádření osob, které v současnosti u dotazované instituce pracují, není příliš spolehlivý. Bez velmi podrobné a nákladné analýzy není možné zjistit, kolik případů uniklo pozornosti. Jednou z cest, jak alespoň rámcově zjistit úspěšnost neformálních žádostí o informace, je porovnání výsledků, které by měly být duplicitní. Z povahy věci vyplývá, že ve vztahu k jedné osobě a jedné věci může být rozhodováno vícekrát, jestliže osoba využije opravného prostředku. Pokud státní zástupce udělí pořádkovou pokutu a soud bude posuzovat stížnost proti tomuto rozhodnutí, budou existovat dvě rozhodnutí v tomtéž případě. Tato ověřovací metoda má své trhliny – funguje jen v případě, že se objeví rozhodnutí vyšší instance a rozhodnutí nižší instance zůstane neobjeveno.

Jedním z těchto případů je vyjádření Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1. V případě Sabiny Slonkové státní zástupce z Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 uložil pořádkovou pokutu 20.000 Kč. Podle vyjádření tohoto státního zastupitelství ale jednotliví státní zástupci dohledali pouze dva dozorové spisy, v jejichž rámci odmítla osoba výpověď s odkazem na ochranu zdroje a obsahu informací, ale ani v jednom z těchto případů státní zastupitelství proti této osobě neučinilo žádné opatření. Je tak otázkou, zda případ Sabiny Slonkové je jedním ze dvou nalezených, a státní zastupitelství si nevšimlo udělené pokuty, nebo jde o další případ, který zcela unikl pozornosti. Stejně tak případ, který byl řešen u Krajského soudu v Ústí nad Labem, pobočka Liberec, se nepodařilo spárovat s případem dozorovaným státním zastupitelstvím.

Nízký počet rozhodnutí může znamenat, že institut ochrany zdroje informací orgány veřejné moci ve většině případů akceptují, nebo že ne příliš konkrétní a poměrně benevolentní úprava institutu ochrany zdroje a obsahu informací odstrašuje orgány veřejné moci, aby po novinářích, vydavatelích a provozovatelích žádali zveřejnění zdroje informací. Není přitom příliš pravděpodobné, že institut není novináři příliš často využíván. V každém případě se nepotvrdily černé představy o zneužívání institutu ochrany zdroje a obsahu informací pro jeho příliš širokou formulaci. Dá se předpokládat, že právě případy zneužití institutu ochrany zdroje a obsahu informací by byly předmětem rozhodnutí orgánů veřejné moci nejčastěji, ze všech rozhodnutí však žádné nejeví známky prvoplánového zneužití pro jiný účel než zveřejnění informace v médiích.

Jak vyplývá z výsledků dotazů na jednotlivé soudy, právo na ochranu zdroje a obsahu informací je institut, který se plně uplatňuje v trestním řízení, neboť všechna rozhodnutí, která jsou výsledkem sběru dat, byla vydána v rámci trestního řízení. Vzhledem k nespolehlivosti získaných dat není možné tvrdit, že v civilních řízeních nebo řízeních před správními soudy se institut ochrany zdroje a obsahu informací nevyužívá. Už z kapitoly, jejímž cílem bylo rozebrat specifika uplatnění institutu ochrany zdroje a obsahu informací, bylo zřejmé, že v civilním řízení ochrana zdroje a obsahu informací hraje roli jen v omezených případech, a z hlediska odpovědnosti většinou není odhalení informátora podstatné. Na druhou stranu např. z vyjádření novináře Tomáše Němečka plyne, že civilní soudy již řešily případy, kdy novinář odmítl sdělit identitu zdroje, a to zřejmě více než jednou⁵⁷, ale v rámci výzkumu to nevyšlo najevo.

⁵⁷ HLOUŠKOVÁ, Karolína. *ANKETA – Právo novináře na ochranu zdroje* [online]. Ceska-media.cz, 24. srpna 2004 [cit. 16. 2. 2016]. Dostupné z *MEDIÁLNÍ ARCHIV NEWTON Media a.s. – MEDIASEARCH*.

5. Ochrana zdroje a obsahu informací před orgány veřejné moci

Vzhledem k tomu, že celkový počet získaných rozhodnutí není příliš vysoký, naskýtá se prostor pro rozbor každého z nich zvlášť. S ohledem na nevelký vzorek rozhodnutí bude také snadnější učinit obecné závěry po podrobnějším rozboru jednotlivých případů. Jsou zde zařazena pouze rozhodnutí, která byla v téže věci vydána jako poslední. V několika případech jsem získala rozhodnutí jak státního zastupitelství, tak soudu, a nakonec případně i Ústavního soudu v téže věci. Nepovažuji za účelné rozebírat tentýž případ v rámci více rozhodnutí, když je jedno podkladem druhého, proto je každý případ rozebrán vždy až v „poslední instanci“. Řazení jednotlivých případů není chronologické, ale podle postavení instituce, která o něm rozhodla, hierarchicky od Ústavního soudu po státní zastupitelství.

5. 1. Případ Šmok

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 394/04 ze dne 27. 9. 2005 je výsledkem prvního řízení před Ústavním soudem, jehož předmětem byla ochrana zdroje a obsahu informací. Ačkoli právě pro své prvenství a dopady na výklad institutu ochrany zdroje a obsahu informací bývá tento nález v souvislosti s ochranou zdroje a obsahu informací nejčastěji citován, některé jeho závěry jsou značně kontroverzní. Není samozřejmě namístě upírat tomuto rozhodnutí významnou roli nebo je jako celek znevažovat, tato kapitola ale upozorní zejména na méně povedené závěry rozhodnutí.

Stěžovatelem je dokumentarista Martin Šmok, který se ústavní stížností bránil proti usnesení Městského státního zastupitelství v Praze, jímž byla zamítnuta stížnost proti usnesení Služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky, Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, a jímž byla Martinu Šmokovi uložena pořádková pokuta ve výši 40.000 Kč. Martin Šmok tvrdil, že byla tímto rozhodnutím zasažena celá řada jeho práv plynoucích z Listiny i Ústavy. Když ale Ústavní soud shledal porušení pouze čl. 17 odst. 1, 4 Listiny, tedy svobody projevu, dalšími tvrzenými porušeními Listiny a Ústavy se nezabýval.

Jako scénárista se Martin Šmok podílel na natáčení dokumentárního cyklu odvysílaného v roce 2003 Českou televizí. Jeden z dílů se věnoval neobjasněné smrti amerického občana Charlese Jordana v Praze roku 1967. Brzy po odvysílání Martina Šmoka kontaktovala osoba, která k případu chtěla poskytnout další informace. Tato osoba souhlasila, aby dosud neznámé okolnosti případu Martin Šmok sdělil Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, trvala však na utajení své identity. Na tuto podmínku Martin Šmok přistoupil a skutečně informace předal Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Novinář byl předvolán k podání vysvětlení, a protože odmítl uvést jméno informátora, byla mu udělena pořádková pokuta, ačkoli namítal

povinnost utajit zdroj informací podle Kodexu České televize, etického kodexu Syndikátu novinářů a Deklarace principů novinářského chování, a právo na ochranu zdroje a obsahu informací podle ZRTV.

V usnesení, kterým Městské státní zastupitelství v Praze zamítlo stížnost proti uložené pořádkové pokutě, se uvádí, že jednání Martina Šmoka „... se velmi blíží spáchání trestného činu neoznámení trestného činu podle § 168 odst. 1 trestního zákona, a tudíž vyřešení jeho jednání toliko pořádkovou pokutou není nepřiměřeně přísné“. Po opakovaném nátlaku na odtajnění zdroje Martin Šmok poukázal na možnost zjistit identitu informátora nepřímo podle údajů, které ve své výpovědi uvedl, aniž by on sám musel porušit svůj slib.

Nejcitovanější z tohoto nálezu je tato pasáž: „...je pak úkolem Ústavního soudu posoudit takový konflikt testem proporcionality a vážít, zda je v konkrétním případě veřejný zájem na odhalení zdroje novinářovy informace natolik silný, že převáží i ústavní právo na svobodu projevu, jehož derivátem je i právo sdělovacích prostředků na utajení zdroje informace.“⁵⁸ Z této pasáže se pak zdůrazňuje stěžejní část – právo sdělovacích prostředků na utajení zdroje informace je derivátem svobody projevu. Ústavní soud následně podrobil případ testu proporcionality a položil si tři otázky: Stanoví omezení svobody slova zákon? Sleduje zákon legitimní cíl? Je omezení svobody slova v demokratické společnosti nezbytné? Zákonem omezujícím svobodu projevu je ustanovení § 66 odst. 1 trestního řádu. Legitimním cílem je ochrana práv a svobod druhých a veřejná bezpečnost. Nezbytnost v demokratické společnosti už ale neshledal.

Ústavní soud došel ke správnému závěru, bohužel s nesprávnou argumentací, jak dokládá tato pasáž: „Uvedené velmi konkrétní informace byly – podle přesvědčení Ústavního soudu – s vysokou pravděpodobností způsobily k tomu, aby se policie úspěšně pokusila podle nich stěžovatelův zdroj identifikovat. Měla tedy alternativní možnost tak učinit, aniž by byl stěžovatel – jako novinář – nucen sám totožnost svého zdroje odhalit a porušit tak slib, který mu dal.“⁵⁹ Tedy v případě, že novinář dá orgánům veřejné moci alternativní možnost, jak identifikovat zdroj novinářovy informace, není sankce na místě.

Je chybou mluvit o ochraně zdroje a obsahu informací v případě, kdy už byl zdroj vyzrazen. Padla pořádková pokuta, přesto Martin Šmok nedostal své etické povinnosti. Tím, že sám policii upozornil na to, že je identita zdroje dohledatelná, prokázal, že o této okolnosti věděl. Pokud Ústavní soud chtěl judikovat o ochraně zdroje a obsahu informací, nebylo namístě zohledňovat alternativní ztotožnění zdroje informací, protože takový postup je popřením podstaty institutu. I Ondřej Moravec v roce 2006 upozorňoval, že rozhodnutí je v rozporu s judikaturou Evropského

⁵⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 394/04 ze dne 27. 9. 2005, část V., poslední odstavec.

⁵⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 394/04 ze dne 27. 9. 2005, část VI., bod 4., písm. a).

soudu pro lidská práva, k jehož rozhodování se ale Ústavní soud v nálezu hlásí.⁶⁰ Když už po tomto směru uvažování Ústavní soud sáhnul, měl možnost zohlednit jinou okolnost, která mohla napomoci orgánům činným v trestním řízení, alternativní zdroj týchž informací. Ve výpovědi Martin Šmok označil další osobu, která mohla k věci podat relevantní svědectví.

Vraťme se ještě k možnému spáchání trestného činu neoznámení trestného činu podle § 168 trestního zákona, které by skutečně mohlo být zákonným důvodem, proč nepřipustit ochranu zdroje a obsahu informací. Nezní příliš pravděpodobně, že by Martin Šmok měl v úmyslu spáchat tento trestný čin, když z vlastní iniciativy oznámil informace, které byly pro vyšetřování smrti Charlese Jordana podstatné. Novinář svým jednáním nekryl totožnost pachatele, navíc jmenoval jinou osobu, kterou mohli policisté vyslechnout, aby si informace ověřili. Jak upozorňuje sám Martin Šmok, neexistuje nic jako „blížít se trestnému činu“. V daném případě tedy není namístě považovat Martina Šmoka za podezřelého ze spáchání neoznámení trestného činu, čímž odpadá jediný důvod, který mohl naplnit zákonné podmínky pro neakceptaci ochrany zdroje, naopak vycházejí zřetelně najevo argumentační nedostatky rozhodnutí státního zastupitelství.

5. 2. Zásah v budově České televize

Nález Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1375/11 ze dne 11. 9. 2012 doposud unikl podrobnějšímu rozboru. Ústavní soud se podruhé vyjádřil k ochraně novinářského zdroje, která byla spojena s nařízenou prohlídkou jiných prostor. Stěžovatelka - Česká televize - jako provozovatel televizního vysílání podala ústavní stížnost proti příkazu, kterým byla v trestním řízení ve věci podezření z trestného činu ohrožení utajované informace podle § 317 odst. 1 trestního řádu nařízena prohlídka kanceláře v budově České televize. Stížnost nemířila proti samotnému provedení prohlídky, protože, jak ve stížnosti Česká televize uvádí: „dozorující státní zástupce i jemu nadřízené státní zastupitelství již z podnětu stěžovatelky v rámci institutu dohledu shledaly způsob provedení prohlídky nepřiměřeným“⁶¹.

Úkony v trestním řízení byly zahájeny 10. února 2011. Skutek měl spočívat v pořízení kopií zprávy, která byla utajena stupněm důvěrné. V prosinci 2010 byl ale dokument deklasifikován. Dokument zveřejnila Česká televize ve vysílání pořadu Události 9. února 2011, tedy po jeho odtajnění. Později se zjistilo, že informace z této zprávy byly zahrnuty už v člancích uveřejněných v týdeníku Euro 22. listopadu 2011. 7. března 2011, po výzvě k vydání zprávy, generální ředitel České televize oznámil, že jakmile zjistí, kde se zpráva nachází, bude postupovat v souladu

⁶⁰ MORAVEC, Ondřej. Redakční tajemství v České republice perspektivou judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*, 2006, roč. 15, č. 3, s. 22 – 27.

⁶¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1375/11 ze dne 11. 9. 2012, bod 3.

s Kodexem České televize. 10. března 2011 byl šéfredaktor zpravodajství České televize předvolán k podání vysvětlení, v jeho rámci se odvolal na právo ochrany zdroje informací. Téhož dne vydal na výzvu editor pořadu Události, komentáře kopii zprávy, která byla pořízena v budově České televize. Ještě ten den další zaměstnanec České televize odmítl s odkazem na ochranu zdroje a obsahu informací vydat původní kopii listiny, kterou České televizi předložil anonymní zdroj. 11. března vydal soud na návrh Městského státního zastupitelství v Praze příkaz k prohlídce jiných prostor. V budově České televize Vojenská policie zabavila řadu písemných dokumentů, osobní počítač jednoho z novinářů a obrazové a zvukové záznamy⁶². Věc byla nakonec 1. června 2011 odložena.

Podle tvrzení Obvodního soudu pro Prahu 6 nebylo smyslem prohlídky hledat informační zdroj, ale zajistit kopie, které byly pořízeny na Ministerstvu obrany, aby z nich bylo možné získat informace identifikující pachatele trestného činu. Podle Městského státního zastupitelství byla v tomto případě dána výluka ze zákonné ochrany zdroje informací podle § 41 odst. 3 ZRTV. „Proto není třeba zabývat se tím, zda se v prostorách prohlídky může nacházet věc, kterou novinář odmítne vydat s odkazem na ochranu zdroje.“ Jde totiž o případ podezření z přečinu ohrožení utajované informace podle ustanovení § 317 trestního zákoníku, který podléhá oznamovací povinnosti podle ustanovení § 368 trestního zákoníku. Mohlo tak skutečně jít o výjimku z ochrany zdroje a obsahu informací podle ustanovení § 41 odst. 3 ZRTV.

Ústavní soud došel k názoru, že byla omezena svoboda projevu a tento zásah podrobil třístupňovému testu. Uzavřel, že toto omezení bylo dáno zákonem a že legitimním cílem takového omezení byla ochrana řádného chodu státu v jeho bezpečnostních strukturách. Posledním bodem bylo zvážení nezbytnosti v demokratické společnosti. Zde Ústavní soud konstatuje, že primárním nositelem povinností při evidenci utajovaných informací a manipulaci s nimi jsou orgány veřejné moci. Podstatné pro rozhodnutí Ústavní soudu tedy bylo, zda policejní orgán vyčerpal všechny možnosti zjištění manipulace s předmětným výtiskem zprávy dříve, než se rozhodl k zásahu do práva na ochranu zdroje informací. Tak se v daném případě nestalo, neboť osoby manipulující se zprávou byly předvolány k podání vysvětlení až v březnu 2011. Ústavní soud nakonec uzavřel takto: „[Z]ájem práva na veřejné bezpečnosti může převážet nad zájmem na ochraně novinářského zdroje, tak tomu ovšem zcela určitě nemůže být v situaci, kdy se vede trestní řízení ohledně úniku informace, která již před zahájením trestního řízení byla deklasifikována...“

Ústavní soud se vyslovil také k tvrzené přednosti ochrany utajovaných informací podle ustanovení § 99 odst. 3 věty druhé trestního řádu takto: „Legislativním záměrem dané právní

⁶² STRAŇÁKOVÁ, Barbora, SUROVCOVÁ, Lea. *Vojenská policie vrátila do televize část zabavených věcí*. [online]. ČT24 16. března 2011 [cit. 16. února 2016]. Dostupné z <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/>>

úpravy, jak vyplývá z důvodové zprávy, ... nebylo omezení ochrany novinářského zdroje. Šlo toliko o omezení nutnosti požadovat pro trestní řízení zproštění zákonem uložené povinnosti mlčenlivosti tam, kde není pochyb, že se s utajovanou skutečností... mohou vzhledem k jejímu významu seznamovat i osoby činné v trestním řízení.“

Tímto rozhodnutím Ústavní soud vydal jasnou zprávu, která pro institut ochrany zdroje a obsahu informací vyznívá mnohem lépe, než nálezný zobrazený v předchozí kapitole. Je totiž třeba hledět na ochranu zdroje jako na ústavně chráněnou hodnotu, do které je možné zasahovat až v případě, že není jiného prostředku, jak zajistit podklady pro řízení před orgánem veřejné moci. Situace byla přitom oproti případu Martina Šmoka vyostřena tím, že informátor České televize mohl být současně pachatelem trestného činu, na který se vztahuje obecná oznamovací povinnost. Bylo by v tomto případě mnohem snazší obhájit zásah do novinářova ústavně zaručeného práva, nebyť faktu, že se jednalo o informaci, která již v době, kdy byly činěny první úkony v trestním řízení, nepodléhala utajení.

Jak vyznívá z některých pasáží nálezu, pro Ústavní soud hrála jistou roli právě pochybnost o důvodnosti utajení dokumentu. Ústavní soud nakonec právě k označení dokumentu jako „důvěrné“ přihlíží s jistou skepsí, dokonce podotýká, že právě uveřejnění informací založených na této zprávě v týdeníku Euro v době, kdy ještě podléhala utajení, bylo dost možná důvodem pro její deklasifikaci. De facto mezi řádky přiznává Ústavní soud pozitivní dopad protiprávnímu jednání, kterého se dopustil ten, kdo kopii zprávy předal médiím, a také novinářům, když tento trestný čin neoznámili. Je tedy možné předpokládat, že se Ústavní soud bude stavět za materiální posouzení povahy informací jako utajovaných. Jak naznačuje právě Česká televize ve své stížnosti, označení informací jako utajovaných je jednou z možných cest, jak obejít institut ochrany zdroje a obsahu informací. Možnost posoudit důvodnost takového označení by riziku zneužití zamezila.

Významným bodem nálezu je interpretační vodítko k ustanovení § 99 odst. 3 věta druhá trestního řádu. Podle Ústavního soudu není možné automaticky v případech, kdy se v trestním řízení jedná o utajované informace, degradovat ochranu zdroje a obsahu informací. Institutu ochrany zdroje a obsahu informací je možné se dovolat i v takových případech.

Svým jednoznačným postojem Ústavní soud zabránil, aby orgány činné v trestním řízení mohly obejít institut ochrany zdroje a informací tak, že namísto tvrzení, že pátrají po zdroji informací, uvedou jako důvod prohlídky jiných prostor zajištění důkazního materiálů, ze kterého může plynout identita pachatele trestného činu. V případě, kdy není jisté, zda informátor je současně pachatelem trestného činu, si musí být orgány činné v trestním řízení vědomy toho, že informátor pachatelem být může. Vydáním listiny budou orgány veřejné moci schopné zjistit v první řadě

informátora a teprve skrze něj hledanou osobu. Ústavní soud nevyklučuje a priori možnost takového zásahu, zdůrazňuje však, že je to možné až po vyčerpání jiných prostředků.

5. 3. Odposlech Janka Kroupy

Nejvyšší soudu se v usnesení sp. zn. 4 Pzo 1/2015 ze dne 4. 3. 2015 zabýval návrhem na přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu záznamu telekomunikačního provozu, který podal investigativní novinář Jan Kroupa. Ten je autorem článku uveřejněného v deníku Mladá fronta dnes v květnu 2011. Po několika měsících od uveřejnění článku jej vyzvala Policie ČR, Útvar pro odhalování organizovaného zločinu, Služba kriminální policie a vyšetřování (ÚOOZ) k podání vysvětlení, kde měl vypovědět, od koho a jakým způsobem získal v článku citovaný protokol o výsledku svědka. Jan Kroupa tuto informaci odmítl sdělit s odvoláním na ochranu novinářského zdroje. V červenci 2014 deník Právo uveřejnil článek⁶³, ve kterém uvádí, že Okresní soud v Ostravě nařídil odposlech Jana Kroupy v souvislosti s vyšetřováním úniku protokolu o výsledku svědka. Jan Kroupa zaslal žádost o informace o jeho odposlechu, aby tuto informaci ověřil. Ředitel ÚOOZ odpověděl, že není osobou oprávněnou nahlížet do spisu a že v souvislosti s únikem protokolu o výsledku svědka byly zahájeny úkony trestního řízení.

Nejvyššímu soudu nezbylo než odmítnout návrh Jana Kroupy, a to na základě ustanovení § 88 odst. 8 trestního řádu. Vzhledem k tomu, že věc nebyla pravomocně skončena, Jan Kroupa nemohl být informován o případném nařízeném odposlechu, a tedy Nejvyšší soud nemůže přezkoumat zákonnost příkazu k odposlechu. V této části se nic nového o institutu ochrany zdroje a obsahu informací nedovídáme. Bylo by alarmující, pokud by orgány činné v trestním řízení zneužily odposlechů k prolomení ochrany zdroje a obsahu informací. Jak ale Nejvyšší soud konstatoval, návrh Jana Kroupy se zakládá na domněnkách, které pramení z neoficiálních zdrojů, a tak není na místě dělat o situaci jakékoli závěry, z jakého důvodu a zda vůbec byly odposlechy nařízeny.

Zajímavá je však část následující poté, co se Nejvyšší soud vypořádal s návrhem Jana Kroupy a kterou přidává, jak sám uvádí, „nad rámec“: „[A]ni ochrana novinářského zdroje nemůže být bezbřehá. Je tomu [tak] například v případech, kdy informace je předána osobou činnou ve státním orgánu či instituci, přičemž taková osoba nemá oprávnění předmětnou informaci poskytnout komukoli jinému, tedy ani novináři. To celé v situaci, kdy probíhá prověřování či vyšetřování závažné věci, např. možné korupce velkého rozsahu, zasahující i státní struktury. Pokud je takovou osobou informace o probíhající šetření v dané situaci přesto novináři poskytnuta, pak je třeba

⁶³ TRONÍČEK, Jakub. *Policie odposlouchávala novináře: Redaktora Práva a Janka Kroupu* [online]. Novinky.cz, 26. července 2014 [cit. 16. 2. 2016]. Dostupné z <<http://www.novinky.cz/>>

nejprve zodpovědět otázku, za jakým účelem se tak stalo.“ Nelze než souhlasit, že ochrana novinářského zdroje nemůže být bezbřehá, ale z jakého důvodu se k tomu vyjadřuje Nejvyšší soud v tomto usnesení? Nejvyšší soud vyslovuje závěry, aniž by řešil konkrétní případ, jako jakýsi zdvižený prst do budoucna.

V této souvislosti je nutno zmínit, že protokol o výsledku svědka unikl při vyšetřování Marka Dalíka podezřelého z pokusu o podvod. Právní kvalifikace však byla v průběhu řízení změněna a Marek Dalík byl 2. února 2016 nepravomocným rozsudkem uznán vinným z trestného činu přijetí úplatku.⁶⁴ I z původního článku, který zveřejnil Jan Kroupa v roce 2011, bylo možné dovodit podezření na páchaní trestného činu přijetí úplatku podle ustanovení § 331 trestního zákoníku, čímž se vysvětluje pasáž hovořící o „korupci velkého rozsahu“.

Soud načrtává situaci, kdy „poskytnutí ... informace za účelem jejího zveřejnění v tisku apod. mělo ztížit či dokonce zmařit možnost prověřujících (vyšetřujících) orgánů zjistit potřebné skutečnosti o případné trestné činnosti...“ Tato situace by naplnila podmínku k aplikaci výjimky z institutu ochrany zdroje a obsahu informací podle ustanovení § 41 odst. 3 ZRTV, neboť Jan Kroupa by mohl naplnit skutkovou podstatu trestného činu nadržování podle ustanovení § 366 trestního zákoníku. Fabulací na závěr Nejvyšší správní soud snad chtěl předejít opětovnému podání návrhu na přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu záznamu telekomunikačního provozu, či upozornit na možné trestněprávní následky, které pro Jana Kroupu utajení zdroje informací může znamenat. Není ale na místě vydávat taková varování v rámci citovaného usnesení. Pokud soud chtěl zabránit tomu, aby Jan Kroupa „zbytečně“ podával stejný návrh znovu, neboť dá tušit, jak v budoucnu rozhodne, vyhýbá se tak své povinnosti zvážit všechny okolnosti případu v jejich vzájemné souvislosti. Na fabulaci v rozhodnutí Nejvyššího soudu upozorňovala média, vyjádření samotného Jana Kroupy je však velmi opatrné, když označuje „současnou [právní] úpravu za nedokonalou“⁶⁵.

5. 4. Únik informací v průběhu trestního řízení

Soud v usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci sp. zn. 55To 202/2014 ze dne 27. 1. 2015 nerozhodoval o právu novináře na ochranu zdroje informací, ale o povaze skutku policisty, který poskytl novináři informace o eskortě pachatelů zločinu vraždy. Soud prvního stupně chybně posoudil skutek jako přečin zneužití pravomoci úřední osoby podle

⁶⁴ HLAVÁČOVÁ, Veronika. *Soud poslal lobbistu Dalíka na pět let do vězení za údajnou korupci při nákupu pandurů* [online]. Rozhlas.cz, 2. února 2016 [16. února 2016] <<http://www.rozhlas.cz/zpravy>>

⁶⁵ *Soud: Ochrana novinářova zdroje má své meze, nemusí být v zájmu státu.* [online]. iDNES.cz, 5. května 2015 [cit. 16. února 2016]. Dostupné z <<http://zpravy.idnes.cz>>

ustanovení § 329 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, mohl by být ale posouzen jako kázeňský přestupek, neboť policista jednal v rozporu se závazným pokynem policejního prezidenta, kterým se stanoví zásady poskytování informací veřejnosti prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, a proto věc postoupil krajskému ředitelství policie ČR. Novinář TV Nova jako jediný mohl na základě důvěrných informací získat záběry dvou pachatelů trestného činu vraždy u vchodu do budovy soudu a tento záznam poté odvysílala jako „exkluzivní záběry“ TV Nova v roce 2012. V rámci řízení byl vyslýchán také novinář, který ale s odvoláním na ustanovení § 41 ZRTV odmítl vypovídat, a tak proti novináři nebyly činěny další kroky.

Tento případ je součástí dlouhodobého problému s úniky informací o průběhu trestních řízení do médií. Pozornost tomuto jevu věnuje např. Pavel Vantuch, který až pohoršeně píše: „Je známo několik případů, kdy ani před soudem neprozradil novinář zdroj svých informací, nejednou se zdůvodněním, že nemůže ztratit důvěru svého dlouhodobého zdroje do budoucna.“⁶⁶ Ačkoli je takový trend dlouhodobě kritizován, není možné paušálně říci, že nemůže mít i pozitivní dopad. Lze si představit situace, kdy zveřejněním detailů z průběhu trestního řízení, i když získaných nezákonnou cestou, bude odhaleno korupční jednání nebo jednoduše snaha zamést některé případy pod koberec. Zveřejnění takových informací je jistě záležitostí veřejného zájmu a je pro demokratickou společnost prospěšné. Na opačném pólu potom stojí případy jako právě tento, kdy je ohrožen průběh trestního řízení, aniž by byla odhalena informace pro společnost cenná, neboť záběr dvou lidí obviněných ze zločinu vraždy je pouhou senzací.

Hodnota zveřejněných informací by jistě nakonec mohla být jedním z důvodů, které se zohlední při rozhodování, zda je na místě akceptovat ochranu zdroje a obsahu informací. M. Bartoň, po novináři jako hlídacím psu demokracie žádá alespoň minimálně odpovědné jednání, aby byl důvod akceptovat ochranu zdroje.⁶⁷ I tak je ale třeba mít na paměti rozhodnutí Ústavního soudu z roku 2012⁶⁸, že prolomení ochrany zdroje a obsahu informací má být až poslední možnou cestou, neboť jde vždy o zásah do ústavně zaručené svobody projevu. Na rozhodnutí v tomto konkrétním případě je třeba ocenit, že bez ohledu na bezcennost informace nebyl novinář perzekuován ani na něj nebyl činěn v průběhu vyšetřování nátlak a informátor byl dohledán jiným způsobem. V opačném případě vždy riskujeme, že v jiných případech, kdy by bylo pro společnost prospěšné dovědět se informace z průběhu řízení před orgány veřejné moci, se nenajde informátor, protože institut ochrany zdroje informací bude zdiskreditován.

⁶⁶ VANTUCH, Pavel. Úniky informací o trestním řízení z vyšetřovacího spisu. *Bulletin advokacie*, 2007, roč. 18, č. 4, s. 17 – 30.

⁶⁷ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 67.

⁶⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1375/11 ze dne 11. 9. 2012

5. 5. Kauza Savoy

V usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 sp. zn. 43 Nt 4016/2008 ze dne 2. 2. 2009 soud bohužel nerozhodoval o limitech ochrany zdroje a obsahu informací, i přesto sem toto rozhodnutí patří. Státní zástupce novinářce Sabině Slonkové uložil pořádkovou pokutu 20.000 Kč, když odmítla v rámci vyšetřování trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a) trestního zákona a neoprávněného nakládání s osobními údaji podle ustanovení § 178 odst. 2, 3 písm. c) trestního zákona sdělit, jak získala záznam lobbisty M. Šloufa s vedoucím kanceláře prezidenta republiky Jiřím Weiglem. Trestní zákon v tehdejší znění přitom stanovoval oznamovací povinnost k trestnému činu neoprávněného nakládání s osobními údaji. V rámci výslechu se novinářka odvolala na právo plynoucí z ústavy a tiskového zákona. Vyslýchající orgán ji poučil o tom, že práva na ochranu zdroje a obsahu informací podle tiskového zákona nemůže využít, neboť trestní řízení je vedeno mimo jiné také pro trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji. Přesto Sabina Slonková odmítla vypovídat.

Se stížností proti rozhodnutí státního zástupce o udělení pořádkové pokuty se novinářka obrátila na Obvodní soud pro Prahu 1, kde nenamítala institut ochrany zdroje a obsahu informací, ale to, že nebyla jako svědek dostatečně poučena, účelovost právní kvalifikace stíhaného skutku jako trestného činu neoprávněného nakládání s osobními údaji, a nepřiměřenost uložené pokuty vzhledem k jejím osobním finančním poměrům. Je škoda, že stížnost podaná k soudu neodkazovala právě na institut ochrany zdroje a obsahu informací, soud tak snadno mohl stížnost zamítnout s odkazem na to, že podle zápisu z výslechu byla novinářka poučena dostatečně. Celkem pochopitelně soud přešel tvrzenou účelovost kvalifikace skutku jako irelevantní, neboť ve chvíli, kdy novinářka neuplatňuje ochranu zdroje a obsahu informací, nemá změna kvalifikace skutku žádný vliv na uloženou pořádkovou pokutu. Nepřiměřenost pokuty soud rovněž neshledal.

V případě, že by novinářka setrvala i v řízení před soudem na svém tvrzení ochrany novinářského zdroje, mohlo rozhodnutí směřovat zcela jiným směrem. V rámci trestního řízení byli obviněni dva policisté. Zatímco jeden z nich byl shledán vinným oběma uvedenými trestnými činy, druhý byl v roce 2012 zproštěn obžaloby. Vzhledem k tomu, že nakonec byl jeden kriminalistů odsouzen i za trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji, nepotvrdila se účelovost kvalifikace skutku, aby mohly orgány činné v trestním řízení využít výjimky v ustanovení § 16 odst. 3 tiskového zákona a prolomit tak institut ochrany zdroje a obsahu informací, jak tvrdila Sabina Slonková.

Řízení, které mohlo proběhnout, by jistě otevřelo veřejnou debatu o tom, zda je právní kvalifikace skutku policejním orgánem nebo státním zástupcem pro novináře chránícího totožnost zdroje informací závazná. Bohužel se tak nestalo, protože novinářka dále neargumentovala

ochranou zdroje a obsahu informací. Je to s podivem, když si uvědomíme, že stejná novinářka byla v roce 2000 stíhána pro podezření ze spáchání trestného činu nadřezování, když odmítla sdělit, kdo jí předal materiály s nezákonně získanými informacemi. Šlo o případ mediálně známý jako „Kauza Olovo“. Prezident republiky tehdy nařídil zastavit trestní stíhání, novináři ale trvali na pokračování v trestním řízení, aby se vyjasnily hranice ochrany novinářského zdroje podle čerstvě platného a účinného tiskového zákona.

5. 6. Kauza Olovo

Městské státní zastupitelství sdělilo dne 26. 9. 2000 obvinění pro trestný čin nadřezování dle § 166 odst. 1 trestního zákona novinářům Sabině Slonkové a Jirímu Kubíkovi. Skutek spočíval v převzetí fotokopie materiálu s názvem „Olovo“ a zveřejnění jeho obsahu v deníku Mladá fronta DNES. Oba novináři odmítli sdělit jméno osoby, která jim materiály předala. Byla to první kauza, kde se mohlo ukázat, jak budou soudy vykládat nově uzákoněný institut ochrany zdroje a obsahu informací. Už jsem výše popsala, jak případ postupoval - prezident republiky Václav Havel nařídil zastavit trestní stíhání, novináři ale trvali na pokračování v trestním řízení, aby se vyjasnily hranice ochrany novinářského zdroje podle čerstvě platného a účinného tiskového zákona. Nakonec státní zastupitelství samo zastavilo trestní stíhání, a soud tedy nedostal příležitost autoritativně nový institut tiskového zákona vyložit.

Prezident republiky se v tomto případě zastal novinářů a institutu ochrany zdroje a obsahu informací, a to na základě pravomoci, kterou mu svěřovala Ústava v článku 62 písm. g). Dnes je tato prezidentova pravomoc přenesena do čl. 63 odst. 1 písm. j) a vyžaduje kontrasignaci předsedy vlády nebo pověřeného člena vlády. V roce 2000 ale kontrasignace potřebná nebyla. Václav Havel tehdy prohlásil: „Když někdo pomůže, aby se zlo vyjevilo, tak ho nelze dost dobře obžalovat za to, že pomáhá tomu zlu.“⁶⁹ Vzhledem ke své autoritě nesporně přispěl k tomu, že institut ochrany zdroje nebyl prolomen. V perspektivě pozdější judikatury Ústavního soudu by bylo třeba, aby byly vyčerpány všechny alternativní možnosti, jak zjistit identitu osoby, a teprve poté bylo možné legálně prolomit institut ochrany zdroje a obsahu informací, nestačilo by tedy pouhé podezření ze spáchání trestného činu nadřezování.

⁶⁹ Havel: Novináři MFD pomohli odkrýt zlo. *MF Dnes*, 10. října 2000, s. 3.

5. 7. Závěr

Je důležité si uvědomit, že byl případ Martina Šmoka před Ústavním soudem řešen jako první, a jako každá prvotina trpí i toto rozhodnutí svými nedostatky. Ačkoli se Ústavní soud pokusil vydat cestou výkladu institutu ochrany zdroje a obsahu informací, kterou volí také Evropský soud pro lidská práva, nepovedlo se mu to zcela. Je pochopitelné, že k uklouznutí vedly okolnosti případu, jež poskytly jednoduché a v té chvíli nebolestivé řešení kauzy, ale výsledek je nakonec absurdní. Ústavní soud v souladu s Evropským soudem pro lidská práva uzavřel, že je třeba zohlednit alternativní možnosti, jak zjistit kýžené informace. Není ale na místě mezi takové alternativní možnosti zařadit to, zda novinář poskytl dostatek indicií, aby bylo možné identitu zdroje odhalit i bez toho, že padne jeho jméno. Takto nedochází k ochraně zdroje informací, ale obcházení ochrany zdroje.

Na správné koleje nasadil Ústavní soud institut ochrany zdroje a obsahu informací, když rozhodoval o zásahu v budově České televize. Opět zdůraznil, že je třeba zohlednit alternativní prostředky, jak se dostat k hledaným informacím, než orgány veřejné moci zasáhnou do práva na utajení zdroje a obsahu informací. Zohledňuje však, zda je možné kýženou informaci získat z jiného zdroje. V tomto případě to byly výslechy jiných osob. Novinář není v rámci vyšetřování na místě jako první zdroj informací, ale jako poslední možnost, pokud všechny ostatní selhaly, a to i v případě, že je možné prolomit právo novináře na utajení svého informátora podle zákonných výjimek stanovených tiskovým zákonem nebo ZRTV. Nález Ústavního soudu v této věci odpovídá směru, který dlouhodobě razí Evropský soud pro lidská práva a právě toto rozhodnutí si zasluhuje být citováno v souvislosti s ochranou zdroje a obsahu informací.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci odposlechů novináře Janka Kroupy není pro institut ochrany zdroje a obsahu informací nijak objevný, a to hlavně proto, že návrh na přezkoumání zákonnosti odposlechu novináře, kterým se snad orgány činné v trestním řízení mohly pokusit obejít ochranu zdroje, byl podán bezdůvodně nebo alespoň předčasně. Usnesení Nejvyššího soudu je kontroverzní jen v části, kde bez skutkových podkladů konstruuje teoretické závěry ohledně limitů ochrany zdroje a obsahu informací. Není namístě v tomto usnesení předesílat, v jakých případech bude poskytovat ochranu novináři, který odmítá zveřejnit svůj zdroj, a v jakém už nikoli. Ačkoli se závěry Nejvyššího soudu pohybují v rámci zákona a snad i v rámci výkladu institutu Ústavním soudem, může takový závěr usnesení působit jako snaha odradit novináře od opakovaného podání návrhu na přezkoumání zákonnosti odposlechu, pokud bude takové podání namístě.

Úniky informací v rámci trestních řízení jsou ožehavým tématem, a takový případ byl i předmětem řízení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci. Je třeba vysoce ocenit

přístup všech orgánů činných v trestním řízení, které plně respektovaly ochranu zdroje a obsahu informací. Na druhou stranu by nebylo možné v daném případě aplikovat výjimku z tohoto institutu, a tak vlastně orgány činné v trestním řízení ani neměly prostor pro naléhání na novináře, pokud rovnou a dobrovolně zdroj informací nevyzradí. Svým způsobem se jedná o ukázkový případ toho, jak by měl institut ochrany zdroje a obsahu informací fungovat, nebýt bulvární hodnoty informací, které novinář pod slibem anonymity zdroje získal. Šlo by také uzavřít, že právě takové případy snižují respekt k institutu ochrany zdroje a obsahu informací.

Kauza Savoy je příkladem slibného případu, který mohl být zlomový pro výklad institutu ochrany zdroje a obsahu informací, ale příležitost byla promarněna. V tomto případě šlo zejména o dořešení otázky, zda je pro novináře, který odmítá odtajnit zdroj svých informací, závazná kvalifikace skutku jako trestného činu, na který dopadá oznamovací povinnost, policejním orgánem nebo státním zástupcem. Novinářka sice podala stížnost proti usnesení o uložení pořádkové pokuty, zpochybnila právní kvalifikaci skutku jako účelovou, už ale neargumentovala ochranou zdroje a obsahu informací. Rozhodování soudu se tak dostalo mimo rámec tohoto institutu.

Mnohem větší odhodlání předvedla ta samá novinářka se svým kolegou v roce 2000 v rámci vůbec první kauzy mediálně známé jako Kauza Olovo, kde bylo proti novinářům zahájeno trestní stíhání pro trestný čin nadřžování, když odmítli sdělit identitu zdroje informací. Trestní stíhání nakonec státní zastupitelství zastavilo. Ochrana zdroje a obsahu informací tak slavila své první vítězství.

6. Závěr

Institut ochrany zdroje a obsahu informací je nově součástí českého právního řádu od roku 2000, tedy 16 let, a to jako ustanovení obsažené v tiskovém zákoně a ZRTV. Je koncipován jako právo nezveřejnit zdroj a obsah informací, současně je ale řadou etických kodexů chápán jako etická povinnost. Nevztahuje se jen na novináře, ale také na právnické osoby, jako jsou provozovatelé rozhlasového či televizního vysílání nebo vydavatelé periodického tisku. Obecně je pocíťována potřeba zrovnoprávnit postavení novinářů publikujících na internetu, na které se nevztahuje tiskový zákon a ZRTV, a žurnalistů publikujících ve vysílacích médiích nebo tisku. Je to částečně možné skrze ústavní kořeny práva na ochranu zdroje informací, které mu přiznává jak Ústavní soud, tak ESLP. To umožňuje odvolávat se na ochranu zdroje a obsahu informací i v případech, které nespádají do působnosti tiskového zákona ani ZRTV.

Ani tak ale nesvědčí právo na utajení zdroje každému, kdo publikuje informace, ale pouze novinářům, tedy osobám publikujícím s určitou mírou profesionality, které mají vůli řídit se žurnalistickými etickými kodexy, s pocitem sounáležitosti a odpovědnosti vůči ostatním žurnalistům. Jde sice o „nadprávo“, jak ho nazývá ve svém článku Michal Bartoň⁷⁰, neboť náleží pouze novinářům, ačkoli čl. 17 Listiny, z něhož je toto právo odvozeno, garantuje svobodu projevu každému. Je ale provázáno s výjimečným postavením médií, a tedy i novinářů, v demokratické společnosti a prospěšností pro společnost. Zejména z počátku platnosti a účinnosti tiskového zákona a ZRTV zaznívaly obavy z jeho zneužívání nebo nadužívání, neboť je zákon formulován příliš široce.

Významnou roli v rozhodování orgánů veřejné moci hraje Ústavní soud, proto je důležité upozornit na změnu směru jeho judikatury. Při první příležitosti rozhodovat o institutu ochrany zdroje a obsahu informací se bohužel nechal až příliš unést okolnostmi případu a uzavřel, že je třeba zohlednit, zda novinář dal orgánům veřejné moci dostatek indicií pro alternativní identifikaci zdroje informací. Dalším nálezem se však Ústavní soud již zcela přihlásil k ochraně zdroje a obsahu informací tak, jak judikuje také ESLP, a uvedl, že je třeba zohlednit, zda existovaly alternativní způsoby, jak vypátrat hledanou informaci, a až v případě, kdy nezbývá jiná možnost, přistoupit k prolomení ochrany zdroje a obsahu informací.

Výsledky sběru dat pro praktický výzkum jsou bohužel nepřesné. Jednak jsem předem vyloučila řízení vedená před správními orgány, ale především informace neposkytovaly jednotlivé instituce metodicky a s jistotou, že odpověď je přesná, ale pouze na základě sdělení současných pracovníků, zda v takovém případě rozhodovali nebo si na něj vzpomínají. Ze sesbíraných informací není

⁷⁰ BARTOŇ: *Implikuje svoboda projevu „nadpráva“ žurnalistů?*

možné zjistit skutečný počet případů, kdy novináři, provozovatelé či vydavatelé odmítli vypovídat před orgány veřejné moci z důvodu ochrany informací, ale je možné udělat si alespoň rámcovou představu.

V Úvodu jsem načrtla čtyři předpoklady, ke kterým se nyní postupně vrátím. Prvním z nich byl předpoklad, že existuje řada případů využití institutu ochrany zdroje a obsahu informací, které unikly pozornosti veřejnosti. Přitom mediálně známý je zejména případ dokumentaristy M. Šmoka, který řešil Ústavní soud, případ Sabiny Slonkové v kauze Olovo a případ zásahu Vojenské policie v budově České televize. Jak jsem už zmínila, výsledky výzkumu je třeba brát s rezervou, ale celkově jsem získala informace o patnácti případech, kdy novinář odmítal vypovídat nebo vydat věc s odvoláním na ochranu zdroje a obsahu informací, a je možné tušit, že skutečný počet takových případů bude ještě vyšší. Lze tedy potvrdit tuto tezi.

Dále jsem přepokládala, že práva na ochranu zdroje a obsahu informací je pro jeho širokou koncepci nadužíváno. Šest případů před soudy a devět dalších, které zaznamenala státní zastupitelství, za posledních 15 let nepůsobí jako nepřiměřený počet. S ohledem na nespolehlivost metody sběru dat, kterou jsem byla nucena zvolit, si však netroufám dělat jasný závěr. Jistě jde o živý institut, který si našel v našem právním řádu své respektované místo. Nejsem ale schopná tuto tezi potvrdit ani vyvrátit.

Předpoklad, že orgány veřejné moci řeší také případy, kdy osoby zneužívají právo na utajení zdroje a obsahu informací, lze jistě potvrdit. Může být diskutabilní, zda únik informací o průběhu trestního řízení, jehož účelem bylo pouze získat exkluzivní záběry obviněných ze zločinu vraždy, je zneužitím ochrany zdroje a obsahu informací. Domnívám se, že ano. Dalším případem byla chystaná reportáž TV Nova, která měla obsahovat lživé informace. I když je těžké soudit, zda mohli mít novináři podezření, že informace jsou skutečně nepravdivé, přinejmenším ze strany anonymního zdroje o zneužití institutu ochrany zdroje a obsahu informací šlo. V prvním případě oceňuji postup orgánů činných v trestním řízení, neboť v souladu s judikaturou Ústavního soudu netrvaly na odhalení zdroje informací a využily alternativní cesty k získání potřebných informací. Ve druhém případě se ukázalo, že nejen institut ochrany zdroje a obsahu informací je zneužitelný, neboť novinářka ustoupila z cesty ochrany zdroje a obsahu informací a před soudem jako svědek tvrdila, že si na okolnosti případu nevzpomíná.

Předpoklad, že trestní kauzy, kde orgány veřejné moci proti novináři činí opatření, neboť odmítá prozradit zdroj a obsah informací, jsou četnější než civilní, se jednoznačně potvrdil. Veškeré zjištěné případy ochrany zdroje a obsahu informací byly uplatněny v rámci trestního řízení. Tento výsledek dokazuje zásadní význam odlišnosti trestního řízení od řízení civilních a řízení před správním soudem pro využití institutu ochrany zdroje a obsahu informací. Důvodů, proč právě

trestní řízení je nejčastější, je několik. Orgány činné v trestním řízení mají větší motivaci k nátlaku na osobu, která odmítá sdělit identitu zdroje a obsahu informací, než soud v řízení civilním, neboť novináři mohou znát pachatele trestného činu a odmítat jeho identitu sdělit, přitom alternativní možnosti zjištění pachatele budou zpravidla složitější než vytvořit nátlak na novináře. Lákavé je také portfolio možností, které nabízí trestní řád kromě pořádkové pokuty. Orgány činné v trestním řízení už zkusily prohlídku jiných prostor v případě zásahu v budově České televize. V případě Jana Kroupy existuje spekulace o zneužití odposlechu záznamu telekomunikačního provozu. Není možné přehlédnout, že novinář se neprozrazením zdroje informací může stát pachatelem neoznámení trestného činu, nepřekažení trestného činu nebo trestného činu nadřezování. Ani v takových případech ale není absolutně nemožné využít právo na utajení zdroje informací, a právě tyto případy jsou třecí plochou, která umožňuje vyjasnit hranice ochrany zdroje a obsahu informací.

V právní úpravě institutu ochrany zdroje a obsahu informací zůstávají i nadále nezodpovězené otázky. Mezi ně patří míra závaznosti kvalifikace skutku policejním orgánem nebo státním zástupcem v případě, že jde o trestné činy, které má novinář povinnost oznámit nebo překazit, neboť kvalifikace skutku se může v průběhu trestního řízení změnit, ale novinář už odtajnil zdroj informací, ačkoli by tak po změně právní kvalifikace činit nemusel. Další otázkou je okruh osob, které jsou oprávněny využít institutu ochrany zdroje a obsahu informací v případě publikace na internetu. Ačkoli se v teorii nabízejí alternativní přístupy, je současný stav věcí stále nejistý. Řešením by bylo přijmout zákon, který bude podrobněji regulovat internetovou žurnalistiku, nebo jednoznačné soudní rozhodnutí, které bude mít ambice situaci rozseknout, nejen jí opatrně proplouvat.

Zdroje

Monografie

- BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde, 2002. 316 s.
- BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 384 s.
- BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbora. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. 448 s.
- FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. vydání. Brno: Václav Klemm, 2011. 328 s.
- CHALOUPKOVÁ, Helena, HOLÝ, Petr. *Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání a předpisy související: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 778 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. 864 s.
- KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 1441 s.
- KOVÁČOVÁ, Lucia, NECHVÁTALOVÁ, Lucie, VÝBORNÝ, Štěpán. *Ochrana soukromí versus svoboda projevu médií*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 166 s.
- McCHESNEY, Robert W. *Problém médií: jak uvažovat o dnešních médiích*. 1. vydání. Všeň, Grimmus, 2009. 144 s.
- POUPEROVÁ, Olga. *Regulace médií*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 272 s.
- SMEJKAL, Vladimír a kol. *Právo informačních a telekomunikačních systémů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. 770 s.
- SOKOL, Tomáš. *Tisk a právo: tiskový zákon s komentářem*. 1. vydání. Praha: Orac, 2001. 135 s.
- STAVINOHOVÁ, J., HLAVSA, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita: Doplněk, 2003. 660 s.

Příspěvky ve sborníku

- JIRÁK, Jan. Média a moc. In BEZDÍČEK, Viktor, ŽANTOVSKÝ, Petr (ed). *MÉDLIA a MOC*. Praha: Votobia, 2000, s. 52 – 57
- JAKL, Ladislav. Jak chutná vliv. In BEZDÍČEK, Viktor, ŽANTOVSKÝ, Petr (ed). *MÉDLIA a MOC*. Praha: Votobia, 2000, s. 45 - 46

Odborné články

- BARTOŇ, Michal. Implikuje svoboda projevu „nadpráva“ žurnalistů? *Iuridica*, 2000, roč. 2, č. 1, s. 11 – 18.
- ČAPEK, Jan. Ochrana novinářských zdrojů. *Soudce*, 2011, roč. 13, č. 2, s. 34 – 40.
- JELÍNEK, Miroslav. Tiskový zákon – trocha historie a trocha osvěty. *Mediažurnál*, 1999, roč. VI, č. 1, s. 11 – 12.

- MORAVEC, Ondřej. Redakční tajemství v České republice perspektivou judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*, 2006, roč. XV, č. 3, s. 22 – 27.
- POUPERVÁ, Olga. Ochrana zdroje a obsahu informací. *Správní právo*, 2006, roč. XXXIX, č. 2, s. 91 – 100.
- POUPEROVÁ, Olga. WWW stránky jako periodický tisk. *Správní právo*, 2006, roč. XXXIX, č. 5, s. 307 – 315.
- MORAVEC, Ondřej. Redakční tajemství v České republice perspektivou judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*, 2006, roč. 15, č. 3, s. 22 – 27.
- MORAVEC, Ondřej. Webové stránky nejsou tiskovinou. *Správní právo*, 2007, roč. XL, č. 3, s. 157 – 164.
- VANTUCH, Pavel. Úniky informací o trestním řízení z vyšetřovacího spisu. *Bulletin advokacie*, 2007, roč. 18, č. 4, s. 17 – 30.
- VOORHOOF, Dirk. Připomínky k návrhu tiskového zákona ČR. *Mediažurnál*, 1999, roč. 6, č. 8, s. 5 - 12.

Normativní předpisy

- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.
- Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a o změně některých zákonů (zákon o některých službách informační společnosti), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 182/1993 Sb, o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Goodwin v. Spojené království Velké Británie a Severního Irsku z 27. 3. 1996, stížnost č. 17488/90

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 394/04 ze dne 27. 9. 2005

Nález Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1375/11 ze dne 11. 9. 2012

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26.8.2014, čj. 1 Cmo 9/2014-108

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Pzo 1/2015 ze dne 4. 3. 2015

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci sp. zn. 55To 202/2014 ze dne 27. 1. 2015

Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 sp. zn. 43 Nt 4016/2008 ze dne 2. 2. 2009

Internetové stránky

Doporučení č. R (2000) 7 Výboru ministrů Rady Evropy o právech novináře nezveřejňovat informační zdroje [online]. 8. března 2000 [cit. 16. února 2016]. Dostupné z <<http://www.coe.int>>.

Etický kodex [online]. Syndikát novinářů, 25. listopadu 1999 [cit. 16. února 2016]. Dostupné na <<http://www.syndikat-novinaru.cz/etika/kodex/>>.

Kodex Českého rozhlasu [online]. Český rozhlas, [cit. 16. února 2016]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/rada/legislativa/_zprava/789056>.

Kodex České televize [online]. Česká televize, 2. června 2003 [cit. 16. února 2016]. Dostupné na <<http://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/kodex-ct/pdf/kodex-ct.pdf>>.

STRANÁKOVÁ, Barbora, SUROVCOVÁ, Lea. *Vojenská policie vrátila do televize část zabavených věcí*. [online]. ČT24 16. března 2011 [cit. 16. února 2016]. Dostupné z <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/>>

HLAVÁČOVÁ, Veronika. *Soud poslal lobbistu Dalíka na pět let do vězení za údajnou korupci při nákupu pandurů* [online]. Rozhlas.cz, 2. února 2016 [16. února 2016] <<http://www.rozhlas.cz/zpravy>>

TRONÍČEK, Jakub. *Policie odposlouchávala novináře: Redaktora Práva a Janka Kroupu* [online]. Novinky.cz, 26. července 2014 [cit. 16. 2. 2016]. Dostupné z <<http://www.novinky.cz/>>

Ostatní zdroje

Důvodová zpráva k zákonu č. 46/2000 Sb., o některých povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů

HLOUŠKOVÁ, Karolína. *ANKETA – Právo novináře na ochranu zdroje* [online]. Ceska-media.cz, 24. srpna 2004 [cit. 16. 2. 2016]. Dostupné z *MEDIÁLNÍ ARCHIV NEWTON Media a.s. – MEDIASEARCH*.

Shrnutí - Summary

Předmětem práce je institut ochrany zdroje a obsahu informací – jeho význam, zakotvení v právním řádu České republiky a jeho vývoj od roku 2000. Pozornost v první části práce věnuji pojmům „médiá“ a „novinář“. Zabývám se také rozdíly mezi zákonnými a etickými povinnostmi novináře v souvislosti s ochranou zdroje a obsahu informací. Důležitou součástí teoretické části práce je vymezení specifických rysů jednotlivých řízení před orgány veřejné moci s důrazem na civilní a trestní řízení, které mohou mít vliv na postavení novináře v případě, že před těmito orgány veřejné moci uplatňuje právo na ochranu zdroje a obsahu informací.

Teoretická část práce je podkladem pro to, aby bylo možné lépe porozumět následující praktické části, jejímž cílem je zjistit, jak je ochrana zdroje a obsahu informací využívána v praxi. Právo na ochranu zdroje a obsahu informací je v zákoně zakotveno velmi široce, a od jeho přijetí je proto stíhá kritika spojená s obavami z jeho nadužívání či zneužívání. Zajímá mě tedy, zda obavy odborné veřejnosti jsou oprávněné. Data pro praktickou část byla získána z veřejně přístupných databází soudních rozhodnutí a na základě žádostí o informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, případně neformální žádostí o informace. Oslovenými subjekty byly soudy, státní zastupitelství a Policie ČR. Na základě informací o řízeních a jednotlivých rozhodnutích zjišťuji, zda je skutečně ochrana zdroje a obsahu informací zneužívána či nadužívána a zda rozdílnost jednotlivých typů řízení před orgány veřejné moci hraje roli při rozhodování o právu na ochranu zdroje a obsahu informací.

Konečným výstupem je rozbor jednotlivých rozhodnutí orgánů veřejné moci, kde hrálo roli právo novináře na ochranu zdroje a obsahu informací. V závěru spojuji teoretické poznatky učiněné v první části práce s konkrétními případy rozhodování a snažím se vysledovat trendy rozhodovací praxe ve vztahu k ochraně zdroje a obsahu informací.

The subject of the work is the protection of sources and contents of information - its significance, establishing in the legislation of the Czech Republic and its development since 2000. I focus on the terms "media" and "journalist" in the first part of my thesis. I also deal with the differences between legal and ethical obligations of journalists in connection with the protection of sources and contents of information. An important component of the theoretical part of this thesis is defining the specific characteristics of the individual proceedings with the public authorities with an emphasis on civil and criminal judicial proceedings that may affect the status of journalists if they exercise their right to protect the source and content of information from public authorities.

The theoretical part is a basis for better understanding the following practical part. The aim of the practical part is to determine how the protection of sources and contents of information looks

in practice. The right to protect the source and content of information has been established very broadly in the law, and that is why it has been criticized since its passing because of doubts about overuse or abuse. Therefore, I wonder whether the concerns of professional circles are right. I got the data for the practical part from publicly available databases of judicial decisions. I also requested for information according to law 106/1999 Sb. (Free Access to Information Act) and I got some information by means of my informal requests. I addressed some courts, prosecutors and officers of the Police of the Czech Republic. Based on information about procedures and individual decisions I have been determining whether the protection of sources and contents of information tends to be misused or overused, and whether the differences between various types of proceedings with the public authorities play a role in deciding on the right to protect the source and content of information.

The outcome is the analysis of individual decisions by public authorities, where the right of journalists to protect their sources of information and content played a role. In conclusion, I associate the theoretical findings from the first part of the thesis with particular cases and I try to find out the trends of decision-making practice in relation to the protection of sources and contents of information.

Klíčová slova – Key words

Ochrana zdroje a obsahu informací – The protection of sources and contents of information

Hromadné sdělovací prostředky – Mass media

Tisk – Press

Rozhlasové a televizní vysílání – Radio and television broadcasting

Svoboda projevu – Freedom of speech

Tiskový zákon – Press Act

Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání – Radio and Television Broadcasting Act